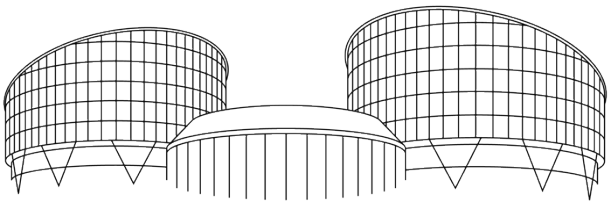

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2013. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду. Для отримання додаткової інформації див. повне посилання на авторське право в кінці цього документу.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

ВЕЛИКА ПАЛАТА

СПРАВА «KURIĆ ТА ІНШІ ПРОТИ СЛОВЕНІЇ»

(Заява № 26828/06)

РІШЕННЯ
[Витяги]

СТРАСБУРГ

26 червня 2012 року

Це рішення є остаточним, але воно може підлягати редакційним виправленням

У справі «Kurić та інші проти Словенії»,

Європейський суд з прав людини, засідаючи Великою палатою, до складу якої увійшли:

Ніколас Братца (Nicolas Bratza), *Голова*,
Жан-Поль Коста (Jean-Paul Costa),
Франсуаза Тюлькенс (Françoise Tulkens),
Ніна Вайіч (Nina Vajić),
Дін Шпільман (Dean Spielmann),
Боштьян М. Зупанчіч (Boštjan M. Zupančič),
Анатолій Ковлер (Anatoly Kovler),
Елізабет Штайнер (Elisabeth Steiner),
Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefèvre),
Пяіві Хірвель (Päivi Hirvelä),
Георг Ніколау (George Nicolaou),
Луіс Лопес Герра (Luis López Guerra),
Здравка Калайджиєва (Zdravka Kalaydjieva),
Небойша Вучініч (Nebojša Vučinić),
Гвідо Раймонді (Guido Raimondi),
Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska),
Ангеліка Нуссбергер (Angelika Nußberger), *судді*,
та Венсан Берже (Vincent Berger), *Юрисконсульт*,

Після наради за зачиненими дверима 6 липня 2011 року та 11 квітня 2012 року,

Постановляє таке рішення, ухвалене в останній із зазначених днів:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 26828/06) проти Республіки Словенія, яку 4 липня 2006 року подали до Суду згідно зі статтею 34 Конвенції про захист прав людини та основних свобод («Конвенція») пан Мілан Макуц (Milan Makuc), громадянин Хорватії, та десять інших заявників. Після смерті пана Макуца справу було перейменовано на «*Kurić та інші проти Словенії*». Скарги восьми заявників залишаються на розгляді Великої палати (див. нижче, пункт 15).

2. Заявників представляли в Суді пан А.Г. Лана (A.G. Lana) та пан А. Саккуччі (A. Saccucci), адвокати, що практикують у м. Рим, та пані А. Баллеріні (A. Ballerini) і пан М. Вано (M. Vano), адвокати, що практикують у м. Генуя (Італія).

3. Уряд Словенії («уряд») представляв його уповноважений, пан Л. Бембіч (L. Bembič), державний прокурор.

4. Посилаючись на статтю 8 Конвенції, заявники стверджували, що, серед іншого, їх свавільно було позбавлено статусу постійних жителів після того, як Словенія проголосила незалежність у 1991 році. Вони також скаржилися за статтею 13 Конвенції, що вони не мають ефективного засобу правового захисту, а також за статтею 14, взятою у поєднанні зі статтею 8 Конвенції, що їх було піддано дискримінації. Наостанок вони стверджували, що в порушення статті 1 Протоколу № 1 їм було свавільно відмовлено в пенсійних правах.

5. Заяву було передано до Третьої Секції Суду (правило 52 § 1 Регламенту Суду), яка 10 листопада 2006 року вирішила терміново сповістити про неї відповідача згідно

з правилом 40 Регламенту Суду та надати їй статусу першочерговості згідно з правилом 41.

6. 31 травня 2007 року Третя Секція, до складу якої увійшли наступні судді: Корнеліу Бірсан (Corneliu Bîrsan), Боштьян М. Зупанчіч, Елізабет Фура (Elisabet Fura), Альвіна Гюлумян (Alvina Gyulumyan), Егберт Майєр (Egbert Myjer), Девід Тор Бйоргвінссон (David Thór Björgvinsson) та Інета Зіємеле (Ineta Ziemele), а також Сантьяго Кесада (Santiago Quesada), Секретар Секції, вирішила довести до відома уряду-відповідача скарги за статтею 8, взятою окремо та в поєднанні зі статтями 13 і 14 Конвенції, та за статтею 1 Протоколу № 1. Було також вирішено одночасно розглянути питання прийнятності та суті заяви (стаття 29 § 1). Решту заяви було визнано неприйнятною.

7. Крім того, були отримані коментарі від уряду Сербії, який скористався своїм правом на вступ у справу в якості третьої сторони (стаття 36 § 1 Конвенції та правило 44 § 1 (b)). Коментарі третьої сторони також було надано Фондом рівних прав (Equal Rights Trust), об'єднанням «Правова ініціатива відкритого суспільства» (Open Society Justice Initiative), Інститутом світу - Інститутом сучасних соціально-політичних досліджень (Peace Institute - Institute for Contemporary Social and Political Studies) та Центром правової інформації неурядових організацій (Legal Information Centre of Non-Governmental Organisations), яким Голова надав дозвіл на участь у письмовій процедурі (стаття 36 § 2 Конвенції та правило 44 § 3). Уряд-відповідач та заявники відповіли на коментарі уряду Сербії.

8. Після здійснення повідомлення згідно зі статтею 36 § 1 Конвенції та правилом 44 § 1 (a) уряд Хорватії та уряд Боснії і Герцеговини не висловили бажання скористатися своїм правом на вступ у дану справу в якості третьої сторони.

9. 13 липня 2010 року Палата Третьої Секції, до складу якої увійшли наступні судді: Жозеп Касадеваль (Josep Casadevall), Елізабет Фура, Корнеліу Бірсан, Боштьян М. Зупанчіч, Альвіна Гюлумян, Егберт Майєр та Інета Зіємеле, а також Сантьяго Кесада, Секретар Секції, оголосила заяву прийнятною стосовно скарг восьми заявників за статтями 8, 13 та 14 Конвенції та одностайно постановила, що мало місце порушення статей 8 та 13 Конвенції і що необхідності в розгляді скарги за статтею 14 Конвенції немає. Палата також постановила, що родич покійного заявника пана Макуца не мав права на участь у продовженні розгляду справи замість нього. Скарги пана Петреша (Petreš) та пана Йовановіча (Jovanović), яким було надано дозвіл на постійне проживання, а також решту скарг інших заявників було визнано неприйнятними. Крім того, Палата вказала урядові-відповідачу на необхідність вжиття згідно зі статтею 46 Конвенції заходів загального та індивідуального характеру та відклала розгляд питання про справедливу сатисфакцію за статтею 41 Конвенції.

10. 13 жовтня 2010 року уряд подав клопотання про передачу справи до Великої палати згідно зі статтею 43 Конвенції та правилом 73. 21 лютого 2011 року колегія Великої палати задовольнила це клопотання.

11. Склад Великої палати було визначено відповідно до положень статті 26 §§ 4 та 5 Конвенції і правила 24. 3 листопада 2011 року строк повноважень Жан-Поля Кости у якості Голови Суду закінчився. Ніколас Братца став його наступником на цій посаді та взяв на себе головування у Великій палаті в цій справі (правило 9 § 2). Жан-Поль Коста продовжував брати участь у розгляді справи після закінчення строку своїх повноважень згідно зі статтею 23 § 3 Конвенції та правилом 24 § 4.

12. Заявники та уряд-відповідач надали письмові зауваження. Крім того, зауваження третьої сторони були отримані від Управління Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців («ВКБ ООН»), якому Голова надав

дозвіл на участь у письмовій процедурі у Великій палаті (стаття 36 § 2 Конвенції та правило 44 § 3). Об'єднання «Правова ініціатива відкритого суспільства» також надало оновлені та консолідовані коментарі.

13. 6 липня 2011 року в Палаці прав людини в Страсбурзі відбулося відкрите слухання (правило 59 § 3).

У Суді були присутні:

(a) *від уряду-відповідача*
Пан Л. Бембіч, державний прокурор, *Уповноважений*,
Пані В. Клеменц (V. Klemenc), державний прокурор, *Заступник уповноваженого*,
Пані Н. Грегорі (N. Gregori), Міністерство внутрішніх справ,
Пан Й. Косель (J. Koselj), Міністерство внутрішніх справ,
Пані І. Йегліч (I. Jeglič), Міністерство внутрішніх справ,
Пані А. Сной (A. Snoj), Міністерство внутрішніх справ,
Пан А. Йерман (A. Jerman), Міністерство внутрішніх справ,
Пан П. Павлін (P. Pavlin), Міністерство внутрішніх справ,
Пан С. Бардутскі (S. Bardutzky), Міністерство юстиції, *Радники*;

(b) *від заявників*
Пан А.Г. Лана,
Пан А. Саккуччі, *Адвокати*,
Пані Н. Коговшек Шаламо (N. Kogovšek Šalamo),
Пані А. Сіроні (A. Sironi), *Радники*.

14. Велика палата заслухала виступи пана Лани, пана Саккуччі та пана Бембіча, а також їхні відповіді на запитання, поставлені суддями. Заявники та уряд-відповідач надали додаткову інформацію в письмовій формі.

ФАКТИ

І. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

15. Перший заявник, пан Мустафа Куріч (Mustafa Kurić), народився в 1935 році та проживає в м. Копер (Koper), Словенія. Він є особою без громадянства. Другий заявник, пан Велимир Дабетіч (Velimir Dabetić), народився в 1969 році та проживає в Італії. Він є особою без громадянства. Третя заявниця, пані Ана Мезга (Ana Mezga), є громадянкою Хорватії. Вона народилася в 1965 році та проживає в м. Порторож (Portorož), Словенія. Четверта заявниця, пані Любенка Рістановіч (Ljubenka Ristanović), є громадянкою Сербії. Вона народилася в 1968 році та проживає в Сербії. П'ятий заявник, пан Тріпун (Tripun) Рістановіч, син четвертої заявниці, народився в 1988 році та наразі проживає в Словенії. Він є громадянином Боснії і Герцеговини. Шостий заявник, пан Алі Беріша (Ali Berisha), народився в 1969 році в Косово. За останніми наявними даними, він є громадянином Сербії. Наразі він проживає в Німеччині. Сьомий заявник, пан Ілфан Садік Адемі (Ilfan Sadik Ademi), народився в 1952 році. Він проживає в Німеччині і наразі є громадянином Македонії. Восьмий заявник, пан Зоран Мініч (Zoran Minić), народився в 1972 році. За твердженням уряду, він є громадянином Сербії.

A. Передумови виникнення справи

1. Громадянство в СФРЮ

16. Соціалістична Федеративна Республіка Югославія («СФРЮ») була федеративною державою, до складу якої входило шість республік: Боснія і Герцеговина, Хорватія, Сербія, Словенія, Чорногорія та Македонія. Громадяни СФРЮ мали «подвійне громадянство» для внутрішніх цілей; іншими словами, вони були громадянами як СФРЮ, так і однієї з шести республік. До 1974 року громадянство федерації мало пріоритет над громадянством республіки: громадянство республіки міг мати лише громадянин Югославії.

17. Правове регулювання питань громадянства було однаковим у всіх республіках СФРЮ, і основним принципом був принцип набуття громадянства на основі права крові. Таким чином, дитина набувала громадянства своїх батьків; якщо батьки були громадянами різних республік, вони спільно вирішували, яке громадянство буде в їхньої дитини. У день отримання особою громадянства іншої республіки її попереднє громадянство іншої республіки припинялося.

18. З 1947 року на рівні республік, але не на рівні федеральної держави, вівся окремий Реєстр громадянства. З 1974 року інформація про громадянство новонароджених дітей вносилася до Реєстру народжень, а з 1984 року дані до Реєстру громадянства більше не вносились, оскільки вся інформація про громадянство стала вноситися до Реєстру народжень.

19. Громадяни СФРЮ користалися свободою пересування в межах федеральної держави і могли зареєструвати постійне місце проживання там, де вони оселялися на її території. Повне здійснення різних громадянських, економічних, соціальних та навіть політичних прав громадян СФРЮ було прив'язане до постійного місця проживання.

20. Громадяни СФРЮ, які проживали в тодішній Соціалістичній Республіці Словенія і які були громадянами однієї з інших республік СФРЮ, як і заявники, реєстрували в ній своє постійне місце проживання так само, як і громадяни Словенії. Іноземні громадяни також могли отримати постійне місце проживання в СФРЮ за окремою процедурою.

2. Незалежність Словенії та «видалення»

21. У процесі розпаду СФРЮ Словенія вжила заходів з проголошення незалежності. 6 грудня 1990 року тодішні Збори Республіки Словенія прийняли «Заяву про добрі наміри» (*Izjava o dobrih namenih*), гарантуючи всім особам, які постійно проживають на території Словенії, право на отримання громадянства Словенії, якщо вони цього побажають (див. нижче, пункт 200).

22. 25 червня 1991 року Словенія проголосила незалежність. Було ухвалено низку законів під рубрикою «законодавство про незалежність». До них входили: Закон «Про громадянство Республіки Словенія» (*Zakon o državljanstvu Republike Slovenije* – «Закон про громадянство»), Закон «Про іноземців» (*Zakon o tujcih*, див. нижче, пункти 205-207), Закон «Про національний прикордонний контроль» (*Zakon o nadzoru državne meje*) та Закон «Про паспорти громадян Словенії» (*Zakon o potnih listinah državljanov Republike Slovenije*).

23. У відповідний час населення Словенії, на відміну від деяких інших республік колишньої СФРЮ, було відносно однорідним, оскільки близько 90% з 2 млн. жителів мали громадянство Словенії. Близько 200 тис. жителів Словенії (або 10% населення), в тому числі заявники, були громадянами інших республік колишньої СФРЮ. Це

співвідношення також в цілому відображає етнічне походження словенського населення на той час.

24. Згідно із Заявою про добрі наміри стаття 13 Конституційного закону 1991 року передбачала, що ті громадяни інших республік колишньої СФРЮ, які 23 грудня 1990 року - дати проведення всенародного референдуму з питання про незалежність Словенії - були зареєстровані в якості постійних жителів Республіки Словенія та фактично в ній проживали, мали рівні з громадянами Республіки Словенія права та обов'язки, за винятком придбання майна, доки вони не отримають громадянство Республіки Словенія згідно зі статтею 40 Закону «Про громадянство» або до закінчення строку, встановленого в статті 81 Закону «Про іноземців» (25 грудня 1991 року - див. нижче, пункти 202, 205 та 207).

25. Стаття 40 Закону «Про громадянство», який набув чинності 25 червня 1991 року, передбачала, що громадяни республік колишньої СФРЮ, які не були громадянами Словенії («громадяни республік колишньої СФРЮ»), могли отримати громадянство Словенії, якщо вони задовольняли три вимоги: вони отримали статус постійного жителя Словенії до 23 грудня 1990 року (дня проведення всенародного референдуму), фактично проживали в Словенії та подали заяву про отримання громадянства протягом шести місяців з моменту набуття чинності Законом «Про громадянство». Як зазначено вище в пункті 24, цей строк минув 25 грудня 1991 року. Після цієї дати менш сприятливі умови набуття громадянства шляхом натуралізації, передбачені статтею 10 Закону «Про громадянство», почали застосовуватися також до громадян інших республік колишньої СФРЮ (див. нижче, пункт 205).

26. За офіційними даними, 171 132 громадян республік колишньої СФРЮ, що проживали в Словенії, подали заяви та отримали громадянство нової держави згідно зі статтею 40 Закону «Про громадянство». За підрахунками, ще 11 тис. чоловік залишило Словенію.

27. Згідно з пунктом другим статті 81 Закону «Про іноземців» громадяни колишніх республік СФРЮ, які або не подали заяву про отримання громадянства Словенії у встановлений строк, або чиї заяви не було задоволено, ставали іноземцями. Положення Закону «Про іноземців» стали застосовуватися до громадян колишньої СФРЮ або за два місяці після закінчення строку (тобто, 26 лютого 1992 року), або за два місяці після набуття статусу остаточного рішенням, прийнятим в адміністративному порядку, яким їхню заяву про отримання громадянства було відхилено (див. нижче, пункт 207).

28. Після проголошення незалежності Міністерство внутрішніх справ («Міністерство») надіслало органам місцевої влади декілька неопублікованих внутрішніх інструкцій (*okrožnice, navodila, depeše*), пов'язаних із виконанням законодавства про незалежність, зокрема Закону «Про іноземців». У циркулярі від 26 червня 1991 року Міністерство проінструктувало адміністративні органи, що громадяни інших республік СФРЮ, які проживають в Словенії, відтепер вважаються іноземцями у всіх адміністративних процедурах і що згідно зі статтею 13 Конституційного закону 1991 року вони мають такі ж права і обов'язки, що й громадяни Республіки Словенія, до закінчення відповідних строків (див. вище, пункт 24). Крім того, воно надало технічні вказівки з питань паспортів та іноземців. 30 липня 1991 року Міністерство повідомило місцеві органи влади, що після прийняття Декларації Бріоні (Brioni) між Міністерською Тройкою Європейського Співтовариства та представниками Словенії, Хорватії, Сербії та Югославії виконання законодавства про незалежність у питаннях внутрішніх справ було призупинено на три місяці. Протягом цього періоду громадян інших республік СФРЮ не будуть розглядати в

якості іноземців. 5 та 18 лютого 1992 року було видано ще два адміністративних циркуляри, які звертали увагу на загальні проблеми, пов'язані з виконанням Закону «Про іноземців». У першому циркулярі зазначалося, що при веденні справ про статус іноземців необхідно залишати особисту документацію громадян інших республік СФРЮ, видану адміністративними органами Словенії, а їхні паспорти анулювати та знищувати.

29. 26 лютого 1992 року - дати, з якої почав застосовуватися пункт другий статті 81 Закону «Про іноземців», - місцеві адміністративні органи видалили з Реєстру постійних жителів тих, хто не звернувся за громадянством Словенії або не отримав його (*Register stalnega prebivalstva* - «Реєстр») і, за твердженням уряду, перенесли їх до Реєстру іноземців без дозволів на проживання.

30. 27 лютого 1992 року Міністерство зазначило у своїх вказівках місцевим адміністративним органам про те, що необхідно буде врегулювати правовий статус цих осіб. Воно звернуло їхню увагу на той факт, що напевне виникнуть численні проблеми; необхідно врегулювати правовий статус відповідних осіб і, паралельно, здійснити «очищення реєстрів». Крім того, Міністерство зазначило, що документи таких осіб, навіть якщо їх видали органи влади Словенії і вони формально є дійсними, фактично стануть недійсними внаслідок зміни статусу осіб згідно з законом. Міністерство також розтлумачило статті 23 та 28 Закону «Про іноземців» у випадках скасування дозволу на проживання та примусового видворення.

31. Заявники стверджували, що особи, чиї прізвища було видалено з Реєстру, не отримали жодного офіційного сповіщення. Вони зазначили, що у зв'язку з цим не було передбачено жодної офіційної процедури, як і не було видано жодних офіційних документів. Вони лише згодом дізналися про те, що стали іноземцями, коли, наприклад, вони намагалися поновити свої особисті документи (посвідчення особи, паспорт, водійські права). Однак уряд стверджував, що на додаток до публікації в Офіційному віснику, населення Словенії було проінформовано про нове законодавство через ЗМІ та сповіщення. Крім того, стверджувалося, що в деяких муніципалітетах використовувалися також і засоби персонального сповіщення.

32. За офіційними даними 2002 року, кількість громадян колишньої СФРЮ, які втратили свій дозвіл на постійне проживання 26 лютого 1992 року, складала 18 305 осіб, з яких приблизно 2 400 особам було відмовлено в наданні громадянства. Вони стали відомі як «видалені» (*izbrisani*), і до них входили заявники в даній справі. У 2009 році були зібрані нові дані про «видалених» (див. нижче, пункт 69).

33. Унаслідок «видалені» стали іноземцями або особами без громадянства, які незаконно проживали в Словенії. Загалом, вони зазнавали труднощів у збереженні своїх робочих місць та водійських прав, а також в отриманні пенсій за віком. Крім того, вони не могли виїхати з країни, оскільки вони не змогли б знову до неї заїхати без дійсних документів. Багато сімей розділилися, в результаті чого одні члени сім'ї залишались у Словенії, а інші – в одній із країн-правонаступниць колишньої СФРЮ. Серед «видалених» було 5 360 неповнолітніх. У більшості випадків їхні документи, що засвідчують особу, було відібрано. Деякі з «видалених» добровільно залишили Словенію. Деякі отримали наказ про депортацію та були депортовані зі Словенії.

34. Після 26 лютого 1992 року реєстрацію постійного місця проживання громадян інших республік колишньої СФРЮ було припинено, якщо вони не отримали новий дозвіл на проживання. Водночас, згідно зі статтею 82 Закону «Про іноземців» дозволи на постійне проживання, видані іноземцям, які мали громадянство держав, інших ніж республіки колишньої СФРЮ, продовжували діяти після набрання чинності Законом «Про іноземців» (див. нижче, пункт 207).

35. 4 червня 1992 року тодішній міністр внутрішніх справ надіслав урядові листа (№ 0016/1-S-010/3-91), інформуючи його про питання, які залишалися невирішеними і які стосувалися виконання Закону «Про іноземців», у зв'язку з неврегульованим статусом великої кількості людей з інших республік колишньої СФРЮ, які проживали у Словенії. Він також зазначив, що, на його думку, в ході проголошення незалежності було взято до уваги всі права, що витікають з міжнародних конвенцій та двосторонніх угод, громадян інших республік СФРЮ, які проживали в Словенії. Уряд стверджував, що на додаток до цього листа він вжив заходів з пом'якшення наслідків «видалення», надаючи положенням Закону «Про іноземців» більш м'яке тлумачення (див. нижче, пункт 36). Крім того, 15 червня 1992 року місцевим адміністративним органам було надіслано ще один адміністративний циркуляр із вказівками щодо виконання Закону «Про іноземців». Він розглянув низку невирішених питань, зокрема, щодо виділення військових квартир, реєстрації тимчасових біженців з Боснії і Герцеговини, ведення реєстрів, передачі особистої інформації з реєстру населення, та проваджень, що стосуються іноземців. Особисті ідентифікаційні картки, видані іноземцям органами влади Словенії, необхідно було знищити. Зокрема, стосовно колишніх громадян СФРЮ, які мали дозвіл на постійне проживання у Словенії, він зазначав дати, які треба було внести до реєстру: або дату набуття ними громадянства Словенії, або дату, коли вони стали іноземцями згідно зі статтею 81 Закону «Про іноземців» (26 лютого 1992 року або за два місяці після отримання рішення про відмову в наданні громадянства Словенії).

36. 3 вересня 1992 року уряд вирішив взяти до уваги період до набрання чинності Законом «Про іноземців» для цілей розрахунку трьохрічного строку проживання в Словенії, необхідного для видачі дозволу на постійне проживання. Таким чином, у період з 1992 по 1997 роки було видано в цілому 4 893 дозволів на постійне проживання.

37. 28 червня 1994 року Конвенція набула чинності для Словенії.

38. Парламент Словенії надіслав запит про проведення референдуму з питання про те, чи треба відкликати громадянство, надане громадянам колишньої СФРЮ згідно зі статтею 40 Закону «Про громадянство». 20 листопада 1995 року Конституційний суд постановив, що запит є неконституційним.

39. У наступні роки кілька неурядових організацій, включаючи Міжнародну амністію, Гельсінський монітор та Уповноваженого Словенії з прав людини, публікували різні звіти, привертаючи увагу до ситуації «видалених».

3. Рішення Конституційного суду від 4 лютого 1999 року та подальші події

40. 24 червня 1998 року Конституційний суд визнав частково прийнятною заяву про неконституційність першого пункту статті 16 та другого пункту статті 81 Закону «Про іноземців» (див. вище, пункт 27, та нижче, пункт 207), подану в 1994 році двома фізичними особами, чиї прізвища було видалено з Реєстру в 1992 році.

41. У рішенні від 4 лютого 1999 року (UI-284/94) Конституційний суд визнав, що стаття 81 Закону «Про іноземців» є неконституційною, оскільки вона не передбачала умов для отримання дозволу на постійне проживання тими, хто підпадав під її другий пункт. Він зазначив, що органи влади видалили з Реєстру прізвища громадян республік колишньої СФРЮ, які не звернулися за отриманням громадянства Словенії, і внесли їх за власною ініціативою до Реєстру іноземців без будь-якого сповіщення. Він також встановив, що жодних законодавчих підстав для здійснення цього заходу не

було; Закон «Про докази проживання жителів та реєстрацію населення» не передбачав видалення з Реєстру.

42. Положення Закону «Про іноземців» були загалом розроблені для регулювання статусу іноземців, які прибули до Словенії після проголошення незалежності, а не тих, хто вже в ній проживав на той момент. Хоча стаття 82 Закону «Про іноземців» і регулювала правовий статус іноземців, які походять із країн, інших ніж республіки колишньої СФРЮ, подібного положення для осіб із колишньої СФРЮ не існувало. Як наслідок, останні перебували в менш вигідному правовому становищі, ніж іноземці, які жили в Словенії ще до проголошення незалежності.

43. У ході законотворчого процесу 1991 року було внесено пропозицію про ухвалення спеціального положення, яке регулюватиме тимчасовий статус громадян колишньої СФРЮ, які проживають у Словенії і які не звернулись за отриманням громадянства Словенії. Законодавець стверджував, що їхній статус не повинен регулюватися Законом «Про іноземців», а радше угодою між державами-правонаступницями колишньої СФРЮ. Оскільки відповідних угод не було укладено, зокрема через стан війни в Хорватії та в Боснії і Герцеговині, їхній статус залишався неврегульованим. На думку Конституційного суду, у світлі сучасних подій у сфері захисту прав людини статус осіб, які мали громадянство колишньої держави, а не держави-правонаступниці, та постійно проживали на території держав, які розпалися після 1990 року, став питанням, яке регулюється міжнародними угодами.

44. Тому статтю 81 було визнано неконституційною, оскільки вона не передбачала умов, за яких особи, які або не звернулись за отриманням громадянства Словенії, або отримали відмову в його отриманні, могли б звертатися за отриманням дозволу на постійне проживання після закінчення встановленого строку. Таким чином, створилася правова прогалина, а принципи верховенства права, правової визначеності та рівності було порушено.

45. Крім того, положення Закону «Про іноземців», які регулюють отримання дозволу на постійне та тимчасове проживання іноземцями, які прибули до Словенії (статті 13 та 16 Закону «Про іноземців» - див. нижче, пункт 207), не повинні застосовуватися для регулювання статусу громадян республік колишньої СФРЮ, які мали розумні підстави для того, щоб очікувати, що нові умови збереження постійного місця проживання в Словенії не будуть суворішими, ніж ті, що передбачені в статті 13 Конституційного закону (див. нижче, пункт 202) та статті 40 Закону «Про громадянство» (див. нижче, пункт 205), і що їхній статус буде визначено згідно з нормами міжнародного права.

46. Конституційний Суд також дійшов висновку, що стаття 16(1) Закону «Про іноземців» не була неконституційною, оскільки вона стосувалася лише іноземців, які прибули до Словенії після проголошення незалежності.

47. Законодавцю було надано шість місяців для того, щоб змінити неконституційні положення. Водночас Конституційний суд постановив, що жодного громадянина колишньої СФРЮ, який був зареєстрований в якості постійного жителя в Словенії 23 грудня 1990 року і який фактично проживав в ній, не можна було примусово депортувати відповідно до статті 28 Закону «Про іноземців».

48. Конституційний Суд також зазначив, що неврегульований статус громадян республік колишньої СФРЮ, які опинилися в складному правовому становищі, може призвести до порушення, зокрема, права на повагу до сімейного життя, що захищається статтею 8 Конвенції (витяги з цього рішення процитовані нижче, в пункті 214).

49. Як наслідок, 8 липня 1999 року було ухвалено Закон «Про правовий статус громадян інших держав-правонаступниць колишньої СФРЮ в Словенії» (*Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji* – «Закон про правовий статус»), метою якого було регулювання правового статусу «видалених» шляхом пом'якшення вимог для отримання дозволу на постійне проживання.

50. Згідно зі статтею 1 Закону «Про правовий статус» громадяни інших держав-правонаступниць колишньої СФРЮ, які були зареєстровані в якості постійних жителів на території Словенії станом на 23 грудня 1990 року - дати проведення всенародного референдуму, - або станом на 25 червня 1991 року - дати проголошення незалежності, - і фактично в ній проживали, мали право на отримання дозволу на постійне проживання, незалежно від положень Закону «Про іноземців». Їм було надано три місяці для подачі заяви. Стаття 3 Закону «Про правовий статус» передбачала певні виключення для тих, хто мав судимість. Надалі дозволи на проживання видавалися всім, хто відповідав зазначеним вище умовам (див. нижче, пункт 210).

51. 18 травня 2000 року, розглядаючи інше подання про неконституційність (UI-295/99), Конституційний суд скасував частину статті 3 Закону «Про правовий статус» як неконституційну, оскільки він встановив, що вимоги для отримання дозволу на постійне проживання, викладені в ній, були суворішими, ніж підстави для скасування дозволу на постійне проживання за Законом «Про іноземців».

4. Рішення Конституційного суду в інших справах, поданих «видаленими»

52. Посилаючись на своє провідне рішення від 4 лютого 1999 року (див. вище, пункти 41-48), Конституційний суд ухвалив кілька рішень за індивідуальними заявами, поданими деякими «видаленими».

53. 1 липня 1999 року (Up-333/96) він розглянув справу заявника, якому було відмовлено в поновленні його водійських прав у зв'язку з «видаленням» його прізвища з Реєстру. Конституційний суд зазначив, що після прийняття ним рішення 4 лютого 1999 року було розроблено Закон «Про правовий статус», але його ще не було ухвалено. Він постановив, що до набрання чинності Законом «Про правовий статус» заявник повинен мати статус, який він би мав до закінчення строку, передбаченого в пункті другому статті 81 Закону «Про іноземців» (див. вище, пункт 27). Адміністративним органам було наказано зареєструвати позивача в якості постійного жителя за адресою, за якою він проживав до незаконного видалення його прізвища з Реєстру, та поновити його водійські права.

54. Подібне рішення (Up-60/97) було ухвалено 15 липня 1999 року стосовно заявників, які були членами однієї сім'ї та громадянами однієї з республік колишньої СФРЮ, і яким було відмовлено в видачі дозволу на постійне проживання за статтею 16 Закону «Про іноземців» з тієї підстави, що батько втратив роботу.

55. 18 листопада 1999 року (Up-20/97) та 16 грудня 1999 року (Up-152/97) у справах, що стосувалися виплати військової пенсії двом «видаленим» особам, Конституційний суд скасував рішення Верховного суду та відправив справу на повторний розгляд.

56. 20 вересня 2001 року у справі (Up-336/98) про право особи на допомогу по догляду за дитиною Конституційний суд скасував рішення нижчестоящих судів та направив справу на повторний розгляд.

57. Конституційний суд також розглянув низку справ, порушених «видаленими» особами стосовно умов набуття громадянства Словенії. У рішенні від 6 липня 1995 року (Up-38/93) він постановив, що вимога про «фактичне проживання в Словенії», передбачена статтею 40 Закону «Про громадянство» (див. вище, пункт 25, та нижче, пункт 205), вважається дотриманою в ситуації, в якій проживання особи в Словенії було перервано на законних підставах, за умови, що існували інші обставини, які доводили, що центр її життєвих інтересів знаходився на території Словенії. Він скасував рішення Верховного суду, оскільки мав місце диференційований підхід в аналогічних справах, та відправив справу на повторний розгляд.

5. Рішення Конституційного суду від 3 квітня 2003 року

58. 3 квітня 2003 року, ухвалюючи рішення за заявою про неконституційність Закону «Про правовий статус» в редакції від 8 липня 1999 року у справі (U-I-246/02), порушеній Асоціацією «видалених» та іншими «видаленими» особами, Конституційний суд визнав неконституційним Закон «Про правовий статус», оскільки він не передбачав можливості надання дозволу на постійне проживання із зворотною силою з моменту «видалення», не визначав поняття виразу «фактичне проживання», передбаченого у статті 1, та не регулював питання отримання дозволу на постійне проживання громадянами колишніх республік СФРЮ, яких було примусово депортовано зі Словенії згідно зі статтею 28 Закону «Про іноземців».

59. Хоча точна кількість депортованих осіб не була відомою, Конституційний суд висловив думку, що цифри, ймовірно, були низькими, оскільки в цілому на неврегульований статус «видалених» закривали очі. Він також скасував тримісячний строк для подачі заяв на отримання дозволу на постійне проживання, оскільки він був невиправдано коротким, і наказав законодавцю виправити протягом шести місяців неконституційні положення оскаржуваного закону. Конституційний суд також зазначив, що дозвіл на постійне проживання відіграє важливу роль у здійсненні певних прав та користуванні певними пільгами, зокрема, здійсненні пенсійних прав військовими, отриманні соціальних допомог та поновленні водійських прав.

60. У пункті 8 резолютивної частини свого рішення Конституційний суд наказав Міністерству за власною ініціативою прийняти на користь тих, хто вже мав дозволи на проживання *ex nunc* (без зворотної сили) згідно із Законом «Про правовий статус» або Законом «Про іноземців», рішення, які б встановлювали їхній статус постійного мешканця Словенії *ex tunc* (з самого початку), починаючи з 26 лютого 1992 року, - моменту «видалення» (витяги з цього рішення процитовано нижче, в пункті 215).

61. 25 листопада 2003 року парламент ухвалив Закон «Про застосування пункту 8 Рішення Конституційного суду № U-I-246/02-28» (*Zakon o izvršitvi 8. točke odločbe Ustavnega sodišča Republike Slovenije št. U-I-246/02-28*), відомий також як «Технічний закон». Цей закон встановив порядок видачі дозволів на постійне проживання *ex tunc* тим громадянам республік колишньої СФРЮ, які були зареєстровані в Словенії в якості постійних жителів як 23 грудня 1990 року, так і 25 лютого 1992 року, та які вже отримали дозвіл на постійне проживання за Законом «Про правовий статус» або за Законом «Про іноземців».

62. Проте 4 квітня 2004 року було проведено референдум з питання Технічного закону. Явка склала 31,54%; 94,59% тих, хто проголосував, висловились проти його реалізації, а тому закон так і не набув чинності.

63. Тим часом, в своєму рішенні (U-II-3/03), ухваленому 22 грудня 2003 року, Конституційний суд зазначив, що правовою підставою для видачі Міністерством

додаткових дозволів на проживання було його рішення від 3 квітня 2003 року (див. вище, пункти 58-60); Міністерство було зобов'язане виконати це рішення.

64. Крім того, 2 березня 2006 року в індивідуальній справі (Up-211/04), поданій одним з «видалених», який стверджував, що його відсутність у Словенії була обумовлена станом війни, Конституційний суд скасував рішення Верховного суду, якими було відхилено клопотання заявника про видачу постійного дозволу на проживання відповідно до Закону «Про правовий статус», і відіслав справу до Адміністративного суду. Він доручив останньому зробити відповідну оцінку передбаченої законом умови про «фактичне проживання на території Республіки Словенія», починаючи з 23 грудня 1990 року і далі, а також причин відсутності позивача у Словенії.

65. Зокрема, Конституційний суд постановив, що той факт, що законодавець запізнився із усуненням невідповідностей, не заважав судам розглянути справу відповідно до його рішень від 3 квітня 2003 року (див. вище, пункти 58-60).

66. У 2004 році Міністерство видало «видаленим» 4 034 дозволів на проживання зі зворотною силою, виключно на підставі вищезазначеного рішення Конституційного суду. Видачу цих дозволів органами влади за їхньою власною ініціативою було тимчасово призупинено та відновлено в 2009 році після проведення змін в складі уряду (див. нижче, пункт 70).

67. За даними уряду, до 30 червня 2007 року було подано 13 355 заяв згідно із Законом «Про правовий статус». У результаті цього було видано 12 236 дозволів на постійне проживання.

68. У листопаді 2008 року, після проведення 21 вересня 2008 року парламентських виборів, було призначено новий уряд. Одним із його пріоритетів стало регулювання статусу «видалених» згідно з рішенням Конституційного суду.

69. На додаток до модернізації інформаційної системи, Міністерство зібрало нові дані про «видалених» та опублікувало звіт про те, що станом на 24 січня 2009 року кількість осіб, вилучених із Реєстру, складала 25 671 чоловік, з яких 7 899 чоловік згодом отримали громадянство Словенії; 7 313 з них були ще живі. Ще 3 630 чоловік отримали дозвіл на проживання. 13 426 «видалених» осіб не мали на цю дату врегульованого статусу в Словенії, і їхнє нинішнє місце проживання не було відомим.

70. У 2009 році згідно з пунктом 8 резолютивної частини рішення Конституційного суду 2003 року (див. вище, пункт 60) Міністерство відновило процес прийняття за власною ініціативою рішень щодо тих, хто вже мав дозволи *ex nunc*, які визнавали за ними статус постійних жителів Словенії *ex tunc*, починаючи з 26 лютого 1992 року. Усього було прийнято 2 347 таких рішень.

6. Внесення змін до Закону «Про правовий статус»

71. Згодом Міністерство підготувало зміни та доповнення до Закону «Про правовий статус» («змінений Закон «Про правовий статус»), які врегулювали розбіжності між Законом «Про правовий статус» та Конституцією після ухвалення Конституційним судом рішення від 3 квітня 2003 року, зокрема, щодо тих, кого було депортовано, і тих, хто був змушений залишити Словенію з інших причин, пов'язаних з «видаленням». 8 березня 2010 року було ухвалено змінений Закон «Про правовий статус».

72. 12 березня 2010 року 31 парламентарій подав клопотання про проведення референдуму з питання зміненого Закону «Про правовий статус», зокрема тому що він не регулював питання компенсації «видаленим»; в результаті цього, набрання ним

чинності відклалося. 18 березня 2010 року Національні збори постановили, що відкладення набрання чинності зміненим Законом «Про правовий статус» або його відхилення на референдумі матиме неконституційні наслідки і передало це питання на розгляд до Конституційного суду.

73. У своєму рішенні від 10 червня 2010 року (U-II-1/10) Конституційний суд послався на свої попередні провідні рішення і постановив, що положення зміненого Закону «Про правовий статус» узгоджувалися з Конституцією. Було зазначено, що змінений закон забезпечував довгострокове вирішення статусу «видалених» осіб, які не змогли врегулювати свій статус, в тому числі й їхніх дітей, а також прийняття спеціальних рішень зі зворотною силою щодо тих з них, кому було надано громадянство Словенії, не вимагаючи, щоб вони мали до цього дозвіл на постійне проживання. Конституційний суд відмовив у проведенні референдуму, вважаючи, що потенційне відхилення зміненого Закону «Про правовий статус» призведе до неконституційних наслідків. Він також постановив, що зволікання у виконанні його провідного рішення 2003 року призвело до нового порушення Конституції.

74. У пункті 43 свого рішення Конституційний суд зазначив, що ухвалюючи даний закон, який передбачав зворотну силу статусу постійного жителя, законодавець надав моральну сатисфакцію як особливу форму компенсації для «видалених». Якщо фізичним особам було завдано шкоди в результаті їх «видалення», за статтею 26 Конституції могло виникнути питання про можливу відповідальність держави, якщо були виконані інші умови, передбачені цією статтею, а також відповідні законодавчі умови. У будь-якому разі, змінений Закон «Про правовий статус» сам по собі не призводив до нового виду відповідальності держави за шкоду або до нової правової підстави для забезпечення вимог про компенсацію шкоди. Законодавець мав право ухвалити спеціальне законодавство про обмеження відповідальності держави, як це було зроблено, наприклад, щодо жертв Другої світової війни. Конституційний суд постановив, що той факт, що змінений Закон «Про правовий статус» не розглядав питання фінансової компенсації, не був неконституційним.

75. 15 червня 2010 року Голова Національних зборів публічно попросив вибачення у «видалених»; те ж саме зробив 22 червня 2010 року і міністр внутрішніх справ.

76. 24 червня 2010 року змінений Закон «Про правовий статус» був опублікований в Офіційному віснику. Він набув чинності 24 липня 2010 року, кілька днів після винесення Палатою свого рішення. До набуття ним чинності було подано 13 600 заяв про надання дозволів на проживання, з яких 12 345 було задоволено.

77. Стаття 1 зміненого Закону «Про правовий статус» застосовувалася до іноземців, які були громадянами інших республік колишньої СФРЮ станом на 25 червня 1991 року, які мали дозволи на постійне проживання в Словенії станом на 23 грудня 1990 року або 25 червня 1991 року, і які фактично проживали в ній з тих пір, незалежно від положень Закону «Про іноземців». Вона передбачала видачу «видаленим» дозволів на постійне проживання як *ex nunc*, так і *ex tunc*. Вона також регулювала статус дітей «видалених» і передбачала прийняття рішень зі зворотною силою щодо тих «видалених», яким було надано громадянство Словенії без наявності в них дозволу на постійне проживання.

78. Зокрема, стаття 1 (č) визначала зміст виразу «фактичне проживання» в Словенії - передумови для отримання статусу постійного жителя - як ситуацію, в якій особа мала центр своїх життєвих інтересів у Словенії, що визначалося на основі особистих, сімейних, економічних, соціальних та інших зв’язків, які демонстрували наявність фактичних та постійних зв’язків між фізичною особою та Словенією.

79. Вона також зазначала, що вимога про «фактичне проживання» могла бути задоволена у випадках виправданої відсутності протягом більш ніж року (примусова депортація зі Словенії, відсутність унаслідок «видалення» або неможливість повернення через стан війни в інших державах-правонаступницях СФРЮ). У разі більш тривалої відсутності вимога про «фактичне проживання» могла бути задоволена щодо п'ятирічного періоду та подальшого п'ятирічного періоду, лише якщо особа намагалася повернутися до Словенії - див. нижче, пункт 211).

80. Згідно з даними, наданими урядом, з 24 червня 2010 року по 31 травня 2011 року адміністративно-територіальні одиниці отримали 173 заяв про видачу дозволів на постійне проживання *ex nunc* та 84 заяви на отримання додаткових дозволів *ex tunc*. Ураховуючи дозволи, видані Міністерством внутрішніх справ, результатом розгляду цих заяв стала видача 64 дозволів на постійне проживання *ex nunc* та 111 дозволів на постійне проживання *ex tunc*; в деяких випадках органи влади видавали їх за власною ініціативою. Подальші провадження все ще тривають. 24 липня 2013 року встановлено в якості крайнього строку для подачі заяв згідно зі зміненим Законом «Про правовий статус».

81. 26 квітня 2011 року асоціація «Громадянська ініціатива «видалених» разом з 52 іншими фізичними особами подала клопотання до Конституційного суду про конституційний перегляд зміненого Закону «Про правовий статус» (UI-85/11). Наразі провадження ще триває.

82. Крім того, одна «видалена» особа подала конституційну скаргу, оскаржуючи відмову Верховного суду в задоволенні її позову про компенсацію в розмірі 50 492,40 євро за втрату роботи та компенсацію моральної шкоди. Що стосується матеріальної шкоди, Верховний суд зазначив, що органи влади не діяли протизаконно, а тому стаття 26 Конституції не застосовувалася. 5 липня 2011 року (Up-1176/09) Конституційний суд відхилив конституційну скаргу, погодившись із висновком Верховного суду про те, що не дивлячись на рішення Конституційного суду, яким згодом було скасовано оскаржуване положення Закону «Про громадянство», вважати, що адміністративні органи або суди діяли незаконно у відповідний момент часу, не можна було. Крім того, оскільки втрата роботи була пов'язана з відмовою в наданні позивачу громадянства Словенії, а не з відмовою у видачі дозволу на постійне проживання, провідні рішення Конституційного суду з питання «видалення» не застосовувались.

83. 21 липня 2011 року уряд надав близько 30 остаточних рішень, винесених судами першої та другої інстанції, а також Верховним судом у ході розгляду позовів про компенсацію, поданих «видаленими». Усі позови про компенсацію було зрештою відхилено, в основному у зв'язку з недотриманням встановлених процесуальних строків, хоча суди в деяких справах спочатку встановили, що позови про компенсацію були обґрунтованими. На той час на розгляді Верховного суду тривало провадження в 11 справах, поданих «видаленими» особами. Нарешті, 7 листопада 2011 року уряд надав нове рішення, винесене Конституційним судом 26 вересня 2011 року (Up-108/11) у справі, порушеній одним із «видалених», який вимагав компенсації за матеріальну та моральну шкоду. У цій справі суд першої інстанції спочатку зазначив у тимчасовому рішенні, що існували підстави для встановлення відповідальності держави за шкоду. Однак Верховний суд залишив у силі рішення суду другої інстанції, згідно з яким позов було відхилено у зв'язку з закінченням строків давності. З таким висновком погодився і Конституційний суд.

B. Індивідуальні обставини заявників

84. До 25 червня 1991 року - дати проголошення Словенією незалежності - заявники були громадянами як СФРЮ, так і однієї з її республік (крім Словенії). У Словенії вони отримали дозволи на постійне проживання як громадяни СФРЮ – статус, який зберігався за ними до 26 лютого 1992 року, коли їхні прізвища було видалено з Реєстру.

85. Після того, як 24 липня 2010 року набув чинності змінений Закон «Про правовий статус», пан Куріч, пані Мезга, пан Рістановіч, пан Беріша, пан Адемі та пан Мініч отримали дозволи на постійне проживання *ex nunc* та *ex tunc*. Пан Дабетіч та пані Рістановіч не зверталися за отриманням дозволів на проживання. Нижче наводиться стисла інформація про конкретну ситуацію кожного заявника.

1. Пан Мустафа Куріч

86. Пан Куріч народився 8 квітня 1935 року в м. Шипово (Šipovo), Боснія і Герцеговина. За твердженнями уряду, його громадянство невідоме. Після отримання початкової освіти він вчився на шевця. У двадцятирічному віці він переїхав до Словенії та оселився в м. Копер у 1965 році. У 1976 році він взяв в оренду невелику майстерню в муніципалітеті м. Копер та відкрив в ній приватний бізнес. З 23 липня 1970 року по 26 лютого 1992 року він мав дозвіл на постійне проживання в Словенії.

87. У 1991 році він тяжко захворів, пролежав у лікарні протягом трьох місяців і, за його словами, не зміг з цієї причини подати заяву про отримання громадянства Словенії. Він стверджував, що його запевнювали, що ще будуть інші можливості для подачі такої заяви. Уряд підтвердив, що заявник лежав у лікарні. Однак станом на 15 червня 1991 року його вже виписали з неї.

88. Заявник ніколи не отримував жодного офіційного сповіщення про те, що він більше не має ніякого правового статусу в Словенії.

89. У 1993 році в будинку заявника сталася пожежа, і він втратив більшість своїх документів. Коли він звернувся до муніципалітету м. Копер за заміною документів, йому повідомили, що його прізвище було видалено з Реєстру.

90. Заявник продовжував свій бізнес і сплачував орендну плату до кінця 1990-х, коли він почав відчувати фінансові труднощі. Оскільки він більше не міг сплачувати орендну плату, він втратив право залишатися в приміщенні. Не маючи жодних ідентифікаційних документів, він наражався на небезпеку депортації, якщо він виїжджав за межі місцевої громади, в якій поліція закривала очі на його присутність.

91. Заявник стверджував, що в 1990-х роках він намагався кілька разів легалізуватися в адміністративній одиниці м. Копер, однак, за його словами, він не отримав жодної відповіді або пояснень щодо того, що йому треба зробити. У 2005 році він надіслав до Міністерства листа, в якому він просив надати йому громадянство Словенії. Він не отримав жодної відповіді. Водночас уряд стверджував, що пан Куріч ніколи не звертався за отриманням дозволу на проживання в Словенії.

92. Заявник також стверджував, що в 2006 році він порушив провадження про пенсійні права в Інституті пенсійного забезпечення та страхування на випадок інвалідності. 14 травня 2006 року останній надіслав йому листа з підтвердженням його трудового стажу, попросивши його надати свідоцтво про громадянство. Однак на запит уповноваженого уряду, 29 жовтня 2007 року Інститут пенсійного забезпечення та страхування на випадок інвалідності повідомив, що заявник не порушував у ньому жодного офіційного провадження.

93. 7 травня 2007 року заявник звернувся за отриманням громадянства Словенії як особа без громадянства. 27 липня 2007 року його заяву було відхилено.

94. 29 січня 2008 року заявник знову звернувся за отриманням громадянства Словенії на підставі статті 10 Закону «Про громадянство». 10 червня 2009 року адміністративна одиниця м. Копер відхилила його заяву. Він не оскаржував цю відмову до Адміністративного суду.

95. 24 лютого 2009 року заявник подав заяву про отримання дозволу на постійне проживання. 2 листопада 2010 року йому видали дозволи на проживання *ex nunc* та *ex tunc*. Він отримав їх 26 листопада 2010 року.

96. Заявник стверджував, що навіть після отримання дозволу на постійне проживання він, як і раніше, стикався з багатьма труднощами, особливо в питаннях його заяв на отримання пенсії, а також мав серйозні проблеми зі здоров'ям.

2. Пан Велимир Дабетіч

97. Пан Дабетіч народився 22 вересня 1969 року в м. Копер (Словенія). Він є особою без громадянства. Він мав дозвіл на постійне проживання в Словенії з 29 вересня 1971 року по 26 лютого 1992 року. Його батьки і два брати народилися в Чорногорії і, як і заявника, їх було видалено з Реєстру в 1992 році. Мати заявника отримала громадянство Словенії в 1997 році, а його батько - в 2004 році. Заявник закінчив початкову школу та два класи спеціалізованої освіти в середній школі для працівників по металу. Наразі він живе в Італії без будь-якого правового статусу.

98. Заявник стверджував, що в 1991 році він переїхав до Італії, але до подій 1992 року залишався зареєстрованим в якості постійного жителя м. Копер (Словенія). За його словами, він отримав недостовірну інформацію з адміністративної одиниці м. Копер. Уряд заявив, що заявник живе в Італії з 1989 року, а не з 1991 року. Тому він не був жителем Словенії на момент проголошення нею незалежності.

99. Заявник стверджував, що коли він намагався звернутися до адміністративної одиниці м. Копер за отриманням громадянства Словенії, її співробітник сказав йому надати документ про його трудовий стаж у Словенії. Заявник сказав, що він працює в Італії на підставі законного дозволу на працевлаштування, і що він не може надати такий документ. Співробітник нібито відповів, що тоді Італія, а не Словенія, повинна надавати заявникові громадянство.

100. Заявник також стверджував, що він дізнався про «видалення» пізніше, ніж інші заявники. У 2002 році, коли строк дії його старого паспорту СФРЮ закінчився, італійські органи влади відмовилися продовжити строк його дозволу на проживання у зв'язку з працевлаштуванням (*permesso di soggiorno*) і наказали йому повернутися до Словенії. Хоча він і намагався законно повернутися до Словенії, він не зміг легалізуватися в ній. Уряд стверджував, що заявник ніколи належним чином не звертався за отриманням дозволу на проживання в Словенії.

101. 26 листопада 2003 року заявник попросив Міністерство прийняти додаткове рішення *ex tunc* щодо його легалізації після винесення 3 квітня 2003 року Конституційним судом свого рішення, не подаючи спочатку заяви про отримання дозволу на постійне проживання *ex nunc*.

102. 29 листопада 2003 року заявник звернувся за отриманням громадянства Словенії згідно зі статтею 19 Закону «Про громадянство», з поправками 2002 року.

103. 9 лютого 2004 року заявник подав скаргу до відділу Адміністративного суду в м. Нова Горіца (Nova Gorica), скаржачись на бездіяльність з боку адміністративних

органів (*tožba zaradi molka upravnega organa*), які не прийняли додаткового рішення *ex tunc*.

104. 20 травня 2005 року Адміністративний суд відхилив скаргу заявника.

105. 14 листопада 2005 року Міністерство відхилило його заяву про отримання громадянства Словенії, оскільки він не зміг довести, що він фактично проживав у Словенії протягом десяти років і проживав в ній безперервно протягом останніх п'яти років.

106. Паралельно заявник також звернувся до Міністерства внутрішніх справ Італії за отриманням статусу особи без громадянства.

107. В останні роки поліція Італії неодноразово зупиняла та затримувала заявника. Крім того, 20 квітня 2006 року йому було наказано залишити країну протягом п'яти днів. Зрештою йому дозволили знаходитись в Італії, оскільки він звернувся за отриманням статусу особи без громадянства, і провадження ще не закінчилось.

108. Заявнику також було пред'явлено звинувачення в нелегальній імміграції на італійську територію. 19 червня 2006 року районний суд м. Мантуя (Mantua) виправдав його на тій підставі, що він не мав громадянства і що від нього не можна було очікувати, що він залишить Італію добровільно. На той момент розгляд його заяви про отримання статусу особи без громадянства все ще тривав. Зрештою його заяву було відхилено на тій підставі, що іноземець, який незаконно проживає на території Італії, не має права на отримання такого статусу.

109. Заявник стверджував, що він живе у надзвичайно важких умовах. Він не порушував ніякого провадження згідно зі зміненим Законом «Про правовий статус».

3. Пані Ана Мезга

110. Пані Мезга народилася 4 червня 1965 року в м. Чаковец (Čakovec), Хорватія. Вона є громадянкою Хорватії. У 1979 році вона переїхала до м. Любляна (Словенія), де вона згодом знайшла роботу. Вона закінчила вісім класів початкової школи і з 28 липня 1980 року по 26 лютого 1992 року була зареєстрована в якості постійного жителя Словенії.

111. За словами заявниці, в 1992 році після народження другої дитини вона дізналася про те, що її прізвище було «видалено» з Реєстру. Її роботодавець зменшив тривалість її декретної відпустки та звільнив її за скороченням штатів. Крім того, в березні 1993 року її зупинила поліція під час планової перевірки. Оскільки в неї не було документів, що засвідчують особу, її було затримано в поліцейському відділку, а потім в транзитному центрі для іноземців (*prehodni dom za tujce*), але звільнено після сплати нею штрафу. Заявниця вважала, що цей арешт був підтвердженням втрати нею правового статусу.

112. Потім вона переїхала до м. Піран (Piran), де вона зустрілася з Х.Ш. (H.Š.), громадянином Словенії, від якого вона народила двох дітей, обидва з яких є громадянами Словенії. Вона зазначила, що вона не порушувала будь-якого провадження стосовно своєї легалізації, оскільки вона явно не відповідала умовам, передбаченим чинним законодавством.

113. 13 грудня 1999 року, після набрання чинності Законом «Про правовий статус», пані Мезга подала заяву про отримання дозволу на постійне проживання. Міністерство п'ять разів просило її доповнити заяву та повідомило її, що вона повинна була звернутися за отриманням дозволу на постійне проживання відповідно до положень про возз'єднання сім'ї.

114. 14 квітня 2004 року заявниця звернувся до Міністерства з проханням прийняти додаткове рішення згідно з пунктом 8 резолютивної частини рішення Конституційного суду від 3 квітня 2003 року (див. вище, пункт 60).

115. 29 квітня 2004 року заявниця звернулася за отриманням громадянства Словенії згідно зі статтею 19 зміненого Закону «Про громадянство».

116. 15 жовтня 2004 року вона була присутньою на засіданні адміністративної одиниці м. Піран в рамках розгляду справи про видачу дозволу на постійне проживання. 25 жовтня 2004 року її попросили доповнити заяву.

117. 5 листопада 2004 року Інститут пенсійного забезпечення та страхування на випадок інвалідності повідомив, що працевлаштування заявниці в Словенії було зареєстровано в його архівах.

118. 6 грудня 2004 року Міністерство зупинило провадження стосовно клопотання заявниці про отримання дозволу на постійне проживання у зв'язку з її бездіяльністю та її нездатністю довести, що вона фактично проживала в Словенії з 23 грудня 1990 року.

119. 18 листопада 2005 року в ході провадження щодо громадянства Міністерство надало заявниці два місяці для того, щоб вона доповнила свою заяву. Серед іншого, вона повинна була довести, що вона фактично проживала в Словенії з 23 грудня 1990 року.

120. 13 червня 2006 року Міністерство відхилило її заяву про отримання громадянства Словенії.

121. 10 серпня 2007 року заявниця подала клопотання про отримання дозволу на тимчасове проживання як член сім'ї громадянина Словенії.

122. 13 вересня 2007 року вона отримала дозвіл на тимчасове проживання, дійсний до 13 вересня 2012 року.

123. 22 липня 2010 року заявниця подала заяву про отримання дозволу на постійне проживання відповідно до зміненого Закону «Про правовий статус». 1 березня 2011 року їй було видано дозволи на проживання *ex nunc* та *ex tunc*. Вона отримала їх 2 березня 2011 року.

124. Заявниця стверджувала, що навіть після отримання дозволу на постійне проживання вона мала труднощі в отриманні медичного страхування та соціальної фінансової підтримки. Вона мала серйозні проблеми зі здоров'ям.

4. Пані Любенка Рістановіч

125. Пані Рістановіч народилася 19 листопада 1968 року в м. Завідовічі (Zavidovići), Боснія і Герцеговина. Наразі вона є громадянкою Сербії. У 1986 році вона поїхала до м. Любляна (Словенія) в пошуках роботи. Там вона вийшла заміж, а 20 серпня 1988 року народився її син - п'ятий заявник, пан Тріпун Рістановіч. З 6 серпня 1986 року по 20 листопада 1991 року пані Рістановіч була зареєстрована в якості постійного жителя м. Любляна.

126. Пані Рістановіч стверджувала, що вона думала, що як постійний житель вона отримає громадянство Словенії автоматично. Однак у 1994 році пані Рістановіч і її сина було депортовано зі Словенії. Вона стверджувала, що в той момент вона дізналася про «видалення». Водночас чоловік пані Рістановіч, який в той момент мав дозвіл на працевлаштування та дозвіл на тимчасове проживання, залишився в Словенії. Пізніше він отримав дозвіл на постійне проживання.

127. За твердженням уряду-відповідача, пані Рістановіч виїхала зі свого муніципалітету, не знявшись з реєстрації свого постійного місця проживання, і її

особисту справу було переведено з Реєстру постійних жителів до Реєстру осіб, які «емігрували, не знявшись з реєстрації».

128. Заявниця стверджувала, що вона жила в Сербії у статусі біженця та протягом багатьох років не мала ніяких документів, що засвідчують особу. У 2004 році вона отримала сербське посвідчення особи, а в 2005 році - сербський паспорт. Вона зазначила, що вона та її син не звертались за отриманням дозволу на постійне проживання або громадянства Словенії, оскільки протягом багатьох років вони не дотримувались вимоги про фактичне проживання в Словенії відповідно до чинного законодавства.

129. Пані Рістановіч не порушувала провадження згідно зі зміненим Законом «Про правовий статус». Вона стверджувала, що має серйозні проблеми зі здоров'ям.

5. Пан Тріпун Рістановіч

130. Пан Тріпун Рістановіч народився 20 серпня 1988 року в м. Любляна (Словенія). Він є сином четвертої заявниці, пані Любенки Рістановіч. Він є громадянином Боснії і Герцеговини. З 20 серпня 1988 року по 26 лютого 1992 року пан Рістановіч був зареєстрований в якості постійного жителя м. Любляна.

131. У 1994 році пана Рістановіча, який на той момент був неповнолітнім, було депортовано зі Словенії разом з його матір'ю.

132. Він жив у Сербії зі своєю матір'ю у статусі біженців протягом багатьох років. У 2004 році органи влади Боснії і Герцеговини видали пану Рістановічу посвідчення особи та паспорт. Оскільки в нього не було сербських документів, він, за його словами, жив у Сербії в постійному страху депортації.

133. 9 листопада 2010 року він подав заяву про отримання дозволу на постійне проживання відповідно до зміненого Закону «Про правовий статус». 10 березня 2011 року йому було видано дозволи на проживання *ex nunc* та *ex tunc*. Він отримав їх 11 березня 2011 року, після чого повернувся до Словенії.

134. За твердженням уряду, заявник звернувся з клопотанням до Конституційного суду про конституційний перегляд зміненого Закону «Про правовий статус». Клопотання було приєднано до клопотань, поданих Громадянською ініціативою «видалених» та іншими фізичними особами. Провадження ще не завершено (див. вище, пункт 81).

6. Пан Алі Беріша

135. Пан Беріша народився 23 травня 1969 року в м. Печ (Peć), Косово, у ромській етнічній громаді. За твердженням уряду, він є громадянином Сербії. У 1985 році він переїхав до Словенії. До 31 травня 1991 року він працював на заводі в м. Марібор (Maribor). З 6 жовтня 1987 року по 26 лютого 1992 року він був зареєстрований в якості постійного жителя Словенії.

136. За його словами, в 1991 році він провів деякий час в Косово зі своєю хворою матір'ю. Як вбачається, це було причиною того, що він в той момент не звернувся за отриманням громадянства Словенії.

137. У 1993 році заявника затримала прикордонна поліція Словенії під час повторного в'їзду до країну після відвідин родичів у Німеччині. У нього забрали його паспорт СФРЮ та протримали його протягом десяти днів у транзитному центрі для іноземців. Заявник стверджував, що саме тоді він дізнався про «видалення». Крім того, за його словами, 3 липня 1993 року його було депортовано до Тирани (Албанія) без прийняття жодного рішення. Албанська поліція повернула заявника до Словенії,

тому що в нього не було чинного паспорта. Його знову помістили в транзитний центр, з якого він утік вночі.

138. У 1993 році заявник утік до Німеччини, де він отримав дозвіл на тимчасове проживання з гуманітарних причин, у зв'язку з нестабільною ситуацією в Косово на той момент.

139. 9 серпня 1996 року він одружився з М.М., яка народилася в Косово і також була представником ромської етнічної групи. У період з 1997 по 2003 роки, коли їхня сім'я проживала в Німеччині, в них народилося четверо дітей.

140. У 2005 році німецькі органи відхилили клопотання заявника про чергове поновлення дозволу на тимчасове проживання, оскільки загальна ситуація в Косово була визнана достатньо стабільною для нього, щоб він туди повернувся. Йому було наказано залишити Німеччину разом зі своєю родиною до 30 вересня 2005 року.

141. У невстановлений час заявник та його родина звернулися з проханням про надання притулку в Німеччині.

142. Згодом заявник та його родина повернулися до Словенії.

143. 13 липня 2005 року заявник та його родина подали заяви про отримання дозволу на тимчасове проживання. 25 липня 2005 року вони також звернулися за отриманням дозволів на постійне проживання відповідно до Закону «Про правовий статус».

144. Оскільки заявник та його родина вважали, що перебувають в небезпеці депортації, 26 вересня 2005 року вони також звернулися з проханням про надання притулку. Крім того, заявник звертався за отриманням статусу біженця.

145. Після відкликання ними прохань про надання притулку, 19 жовтня 2005 року Міністерство припинило провадження. Міністерство також наказало заявникові та його родині повернутися до Німеччини. 28 жовтня 2005 року було видано наказ про депортацію, але його не було виконано. 10 листопада 2005 року було видано новий наказ про депортацію, в якому було встановлено дату депортації - 18 листопада 2005 року. Заявник порушив провадження в Адміністративному суді. 15 листопада 2005 року його прохання було задоволено.

146. На той момент справа також отримала значну увагу з боку місцевої та міжнародної спільноти завдяки зусиллям Міжнародної амністії.

147. 27 лютого 2006 року сім'я знову звернулася за отриманням притулку в Словенії. На той момент вони жили в центрі притулку.

148. 28 квітня 2006 року заявник подав скаргу до Адміністративного суду, скаржачись на бездіяльність з боку адміністративних органів у провадженні щодо видачі дозволів на постійне проживання йому, його дружині та їхнім чотирьом дітям.

149. 19 липня 2006 року органи влади Німеччини повідомили органи влади Словенії про те, що згідно з Дублінською постановою компетенція щодо розгляду клопотань родини Беріша про надання притулку належала Німеччині.

150. 28 липня 2006 року в Словенії народилася п'ята дитина заявника.

151. Після прийняття німецькими органами влади зазначеного вище рішення, 30 жовтня 2006 року Міністерство прийняло рішення про те, що до його компетенції не входить розгляд клопотань заявника та його родини про надання притулку, і що їх буде передано до Німеччини. Міністерство також отримало нові докази того, що пан Беріша та його родина мали статус шукачів притулку в Німеччині, де вони отримували фінансову допомогу у зв'язку з цим.

152. 5 листопада 2006 року заявник та його родина порушили провадження в Адміністративному суді, оскаржуючи рішення Міністерства. Того ж дня вони подали

клопотання про зупинення виконання оскаржуваного рішення і відкликали своє клопотання про надання притулку (див. вище, пункт 147).

153. За словами заявника, 7 листопада 2006 року Міністерство знову спробувало передати його та його родину до Німеччини. 15 листопада 2006 року Адміністративний суд скасував постанову про депортацію. Міністерство подало апеляцію.

154. 28 грудня 2006 року Верховний суд залишив у силі рішення Міністерства від 30 жовтня 2006 року про те, що компетенція щодо прийняття рішення за клопотанням заявника про надання притулку згідно з Дублінською постановою належала Німеччині.

155. 1 лютого 2007 року заявника та його родину було передано до Німеччини, де вони перебували зі статусом «обмеженої згоди на перебування» (Duldung).

156. Ані заявник, ані його родина не подавали клопотань про отримання громадянства Словенії.

157. 18 квітня 2008 року в ході провадження про надання притулку Конституційний суд відхилив конституційну скаргу заявника.

158. 19 жовтня 2010 року у відповідь на своє клопотання від 25 липня 2005 року (див. вище, пункт 143) пан Беріша отримав дозволи на проживання *ex nunc* та *ex tunc*. Дозволи було надіслано йому 24 листопада 2010 року через консульство Словенії в м. Мюнхен.

159. Заявник, який наразі все ще проживає в Німеччині, заявив, що зараз він не може повернутися до Словенії, оскільки його п’ятеро дітей та дружина не мають в ній жодного правового статусу і не відповідають умовам щодо возз’єднання сім’ї відповідно до Закону «Про іноземців».

160. У невстановлений день заявник подав позов про компенсацію до державної прокуратури, який було відхилено. За твердженням уряду-відповідача, він не порушував судового провадження.

7. Пан Ілфан Садік Адемі

161. Пан Адемі народився 28 липня 1952 року в м. Скоп’є (Skopje), Колишня Югославська Республіка Македонія, в ромській етнічній громаді. Зараз він є громадянином Македонії. У 1977 році він переїхав до Словенії, де пропрацював до 1992 року. Там з 27 вересня 1977 року по 26 лютого 1992 року він мав зареєстроване постійне місце проживання.

162. За словами заявника, в 1991 році він пропустив крайній строк для подачі заяви про отримання громадянства Словенії. У 1993 році в ході планової перевірки його зупинила поліція. Оскільки в нього не було дійсних документів, що посвідчують особу, його та його родину було вислано до Угорщини. Заявник стверджував, що в той момент він дізнався про «видалення». Незабаром після цього заявник та його родина переїхали до Хорватії, звідки вони незаконно повернулися до Словенії.

163. 23 листопада 1992 року заявник за допомогою юриста звернувся з клопотанням про отримання громадянства Словенії.

164. Згодом заявник переїхав до Німеччини, де він оголосив себе особою без громадянства і отримав дозвіл на тимчасове проживання та паспорт іноземця.

165. 9 лютого 1999 року він звернувся в посольство Колишньої Югославської Республіки Македонія з клопотанням про видачу йому паспорту, але отримав негативну відповідь, оскільки він не був громадянином цієї країни.

166. 16 лютого 2005 року заявник звернувся із заявою про отримання дозволу на постійне проживання згідно із Законом «Про правовий статус». 20 квітня 2005 року Міністерство попросило його доповнити заяву доказами громадянства.

167. 26 травня 2005 року його клопотання було відхилено на тій підставі, що він був особою без громадянства. Міністерство зазначило, що Закон «Про правовий статус» застосовується лише до громадян інших держав-правонаступниць колишньої СФРЮ.

168. 11 липня 2005 року Міністерство відповіло на лист заявника, в якому він домагався подальшого розгляду свого клопотання про надання громадянства Словенії, поданого в 1992 році. Воно повідомило його, що, як вбачалось, він не проживав у Словенії протягом останніх десяти років, а тому він не відповідав вимогам щодо отримання громадянства Словенії згідно зі зміненим Законом «Про громадянство».

169. 9 вересня 2005 року його клопотання про отримання громадянства Словенії було відхилено.

170. 31 липня 2007 року заявник знову подав клопотання про отримання дозволу на постійне проживання відповідно до Закону «Про правовий статус». 31 березня 2008 року Міністерство відхилило його клопотання, - знову на тій підставі, що він не був громадянином будь-якої іншої держави-правонаступниці колишньої СФРЮ. Заявник порушив провадження в Адміністративному суді.

171. 18 лютого 2009 року Адміністративний суд залишив в силі рішення Міністерства, відхиляючи клопотання заявника про отримання дозволу на постійне проживання. Заявник оскаржив це рішення.

172. 6 жовтня 2010 року Верховний суд задовольнив його апеляцію і повернув справу на новий розгляд. Він зазначив, що в цей час було прийнято зміни до Закону «Про правовий статус», а тому клопотання заявника тепер повинне бути розглянуте у світлі нового законодавства. У ході цього провадження заявник надав македонський паспорт, виданий 19 серпня 2010 року.

173. 20 квітня 2011 року пан Адемі отримав дозволи на проживання *ex nunc* та *ex tunc*. Вони були надіслані йому 23 травня 2011 року.

174. Заявник, який має серйозні проблеми зі здоров'ям, наразі живе між Словенією та Німеччиною, в якій тим часом було припинено його тимчасовий статус.

8. Пан Зоран Мініч

175. Пан Мініч народився 4 квітня 1972 року в м. Подуєво (Podujevo), Косово. За твердженням уряду, він є громадянином Сербії. У 1977 році разом зі своєю родиною він переїхав до Словенії. Заявник закінчив початкову школу, а потім три класи середньої школи за спеціальністю «кулінарія». З 1 серпня 1984 року по 26 лютого 1992 року він був зареєстрований в якості жителя Словенії.

176. За словами заявника, в 1991 році він гостював у своєї бабусі та дідуся в Косово. З цієї причини він та його родина пропустили строк для подачі заяв про отримання громадянства Словенії на один місяць, оскільки війна в Косово ускладнила збір необхідних документів. За твердженням уряду, жодних доказів того, що пан Мініч звертався із заявою про отримання громадянства Словенії в 1991 році, не було. Крім того, із трудових документів заявника вбачалося, що з 1992 по 1999 роки він працював в м. Подуєво. Він одружився на громадянці Сербії, яка народила йому чотирьох дітей.

177. Заявник стверджував, що він дізнався про те, що його «видалили» разом з іншими членами його родини тоді, коли він намагався легалізуватися у Словенії. У

результаті нестерпних умов проживання в Словенії без будь-якого правового статусу він був змушений тимчасово переїхати до Косово.

178. Він повертався до Словенії кілька разів. У 2002 році поліція заарештувала заявника в Словенії, оскільки він працював без дозволу. Проти нього порушили карну справу, зобов'язали виплатити штраф, а 5 червня 2002 року, без дотримання будь-якої формальної процедури, вислали до Угорщини, незважаючи на рішення Конституційного суду від 4 лютого 1999 року (див. вище, пункти 41-48).

179. Заявник стверджував, що він протягом багатьох років не звертався за отриманням будь-якого правового статусу в Словенії, оскільки не відповідав умовам для отримання громадянства Словенії або дозволу на постійне проживання відповідно до законодавства, чинного на той момент. Що стосується його родини, його мати зрештою отримала громадянство Словенії в 2000 році, а його брати та сестри - в 2003 році.

180. Після ухвалення Конституційним судом рішення від 3 квітня 2003 року (див. вище, пункти 58-60), 15 вересня 2003 року заявник звернувся за отриманням громадянства Словенії відповідно до статті 19 зміненого Закону «Про громадянство».

181. У період з 26 квітня по 9 жовтня 2004 року Міністерство п'ять разів просило заявника доповнити своє клопотання, зокрема, надавши докази того, що він безперервно проживав у Словенії з 23 грудня 1990 року. Оскільки він цього не зробив, його викликали до Міністерства на слухання.

182. На слуханні 17 грудня 2004 року він підтвердив інформацію, зазначену в його трудовій книжці, а саме, що він працював в м. Подуєво (Косово) з 8 січня 1992 року по 6 квітня 1999 року і, таким чином, не проживав у Словенії безперервно з 23 грудня 1990 року.

183. Відповідно, 21 лютого 2006 року його клопотання про отримання громадянства Словенії було відхилено. Це рішення було вручено пану Мінічу в період з 28 червня по 2 липня 2006 року під час його поїздки до Словенії.

184. 17 липня 2006 року заявник порушив провадження в Адміністративному суді.

185. 30 червня 2006 року він подав клопотання про отримання дозволу на постійне проживання відповідно до Закону «Про правовий статус».

186. 29 березня 2007 року в Міністерстві було проведено слухання. 14 липня 2007 року заявник надав додаткові документи на підтримку свого клопотання.

187. 18 липня 2007 року Міністерство відхилило клопотання заявника, оскільки він не виконав вимоги щодо фактичного проживання в Словенії.

188. 19 вересня 2007 року заявник порушив провадження в Адміністративному суді.

189. 10 вересня 2008 року в ході адміністративного провадження щодо клопотання заявника про отримання громадянства Словенії Конституційний суд відхилив подану ним конституційну скаргу.

190. 26 листопада 2008 року Адміністративний суд скасував рішення Міністерства від 18 липня 2007 року (див. вище, пункт 187) та направив справу на новий розгляд.

191. 24 липня 2009 року Міністерство знову відхилило клопотання заявника, оскільки він не виконав вимоги щодо фактичного проживання в Словенії.

192. Потім заявник порушив провадження в Адміністративному суді. Він стверджував, що в 1992 році безперервно знаходився в Косово і не міг звідти виїхати, а з тих пір повертався до Словенії якомога часто, але війна та інші обставини не давали йому можливості робити це якоюсь значною мірою. Крім того, він був сербом із Косово, який отримав статус переміщеної особи в Сербії після того, як його будинок в Косово було спалено. Кілька разів він намагався легалізувати свій статус в Словенії,

але в 2002 році його було депортовано. Його батьки, брат і дві сестри були громадянами Словенії.

193. 19 січня 2011 року Адміністративний суд скасував рішення Міністерства та повернув справу на новий розгляд із поміткою, що його клопотання повинне бути розглянуте згідно зі зміненим Законом «Про правовий статус».

194. 4 травня 2011 року заявникові було видано дозволи на проживання *ex nunc* та *ex tunc*. Він отримав їх 9 червня 2011 року.

195. 1 червня 2011 року заявник подав до державної прокуратури позов про компенсацію. Його позов був відхилено у зв'язку з закінченням строку давності, оскільки він дізнався про шкоду, завдану йому «видаленням» тоді, коли він звернувся із заявою про отримання громадянства Словенії або дозволу на постійне проживання.

II. ВІДПОВІДНЕ МІЖНАРОДНЕ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО І ПРАКТИКА

A. Національне право та практика

1. Законодавство колишньої Соціалістичної Республіки Словенія

(a) Закон «Про громадянство Соціалістичної Республіки Словенія» (*Zakon o državljanstvu Socialistične republike Slovenije* – Офіційний вісник СРС, № 23/76, 1976 р.)

196. Стаття 1 цього закону передбачала, що кожен громадянин Соціалістичної Республіки Словенія одночасно був громадянином СФРЮ, встановлюючи тим самим пріоритет республіканського громадянства.

(b) Закон «Про пересування та проживання іноземців» (*Zakon o gibanju in prebivanju tujcev* – Офіційний вісник СФРЮ, № 56/80, 1980 р., зі змінами)

197. Цей закон проводив різницю між дозволом на тимчасове або постійне проживання іноземця на території держави та тимчасовим або постійним місцем проживання громадянина СФРЮ, вказуючи на фактичне місце проживання тієї чи іншої особи.

(c) Закон «Про докази проживання жителів та реєстрацію населення» (*Zakon o evidenci nastanitve občanov in o registru prebivalstva* – Офіційний вісник СРС, № 6/83, 1983р., та № 11/91, 1991р.)

198. Цей закон регулював реєстрацію постійного та тимчасового проживання та зняття з неї, а також ведення реєстрів населення на території Словенії.

199. У 1991 році статтю 5 цього закону було викладено в наступній редакції:

> «Реєстрація постійного місця проживання та реєстрація будь-які зміни адреси є обов'язковими для всіх жителів кожного разу, коли вони оселяються на постійній основі у певному місці або змінюють свою адресу. Зняття з реєстрації постійного місця проживання є обов'язковим для жителів, які виїжджають з території Республіки Словенія».

2. Законодавство Республіки Словенія

(a) Заява про добрі наміри (*Izjava o dobrih namenih* – Офіційний вісник РС, № 44/90-I, 1990 р.)

200. Метою Заяви про добрі наміри, прийнятої 6 грудня 1990 року в ході підготовки до всенародного референдуму з питання про незалежність Словенії, було

вираження відданості держави певним цінностям в процесі отримання нею незалежності. Відповідне положення цього документу передбачає:

«...Словенська держава ... повинна ... гарантувати всім представникам інших націй та народностей право на всебічний розвиток своєї культури та мови, а також всім тим, хто постійно проживає в Словенії, право на отримання словенського громадянства, якщо вони цього побажають...».

(b) Основна конституційна хартія про суверенітет та незалежність Республіки Словенія (*Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije* – Офіційний вісник РС, № 1/91-I, 1991 р.)

201. Відповідні положення Основної конституційної хартії про суверенітет та незалежність Словенії, опублікованої 25 червня 1991 року, передбачають:

Стаття III

«Відповідно до Конституції Республіки Словенія та обов'язкових міжнародних угод Республіка Словенія гарантує захист прав людини та основних свобод всім, хто перебуває на території Республіки Словенія, незалежно від їхнього національного походження та без будь-якої дискримінації...».

(c) 1991 Конституційний Закон «Про Основну конституційну хартію про суверенітет та незалежність Словенії (*Ustavni zakon za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti RS* – Офіційний вісник РС, № 1/91-I, 1991 р.)

202. Відповідні положення Конституційного закону 1991 року передбачають:

Стаття 13

«Громадяни інших республік [колишньої СФРЮ], які станом на 23 грудня 1990 року - дня проведення всенародного референдуму з питання про незалежність Республіки Словенія - були зареєстровані в якості постійних жителів у Республіці Словенія та які фактично в ній проживають, мають ті ж самі права та обов'язки, що й громадяни Республіки Словенія, допоки вони не отримають громадянство Словенії згідно зі статтею 40 Закону «Про громадянство Республіки Словенія» або до закінчення строку, встановленого у статті 81 Закону «Про іноземців»...».

(d) Конституція Республіки Словенія (*Ustava Republike Slovenije*, Офіційний вісник, № 33/91-I, 1991 р.)

203. Відповідні положення Конституції Республіки Словенія передбачають:

Стаття 8

«Закони та підзаконні акти повинні відповідати загальновизнаним принципам міжнародного права, а також договорам, які є обов'язковими для Словенії. Ратифіковані та опубліковані міжнародні договори застосовуються безпосередньо».

Стаття 14

«У Словенії кожному гарантуються рівні права людини та основні свободи незалежно від національного походження, раси, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, майнового стану, народження, освіти, соціального стану або будь-яких інших особистих обставин.

Всі є рівними перед законом».

Стаття 26

«Кожен має право на відшкодування шкоди, завданої незаконними діями особи або органу, які здійснюють функції або займаються діяльністю від імені держави або органів місцевої влади, або які виконують офіційні повноваження.

Будь-яка особа, що зазнала шкоди, також має право, відповідно до закону, вимагати компенсацію безпосередньо від особи або органу, які спричинили шкоду».

...

(f) Закон «Про громадянство Республіки Словенія» (*Zakon o državljanstvu Republike Slovenije*, Офіційний вісник, №№ 1/91-I, 30/91 та 96/2002, 1991 та 2002 рр.)

205. Відповідні положення Закону «Про громадянство» передбачають:

Стаття 10

«Компетентний орган може на свій розсуд задовольнити заяву особи про натуралізацію, якщо це відповідає національним інтересам. Особа повинна відповідати наступним умовам:

(1) досягти вісімнадцятирічного віку;

(2) відмовитись від існуючого громадянства або довести, що вона відмовиться [від такого громадянства], якщо отримає громадянство Республіки Словенія;

(3) фактично проживати у Словенії протягом десяти років, з яких безперервно проживати протягом п'яти років до моменту подачі клопотання;

(4) мати гарантоване постійне джерело доходу, принаймні в сумі, достатній для матеріального та соціального забезпечення;

(5) володіти словенською мовою для цілей повсякденного спілкування;

(6) не мати засудження до тюремного ув'язнення на строк, що перевищує один рік, у країні, громадянином якої вона є, або в Словенії за кримінальний злочин, який переслідується законом, за умови, що такий злочин карається відповідно до законодавства її країни, а також відповідно до законодавства Республіки Словенія;

(7) не отримувати заборони на проживання в Республіці Словенія;

(8) натуралізація особи не повинна представляти загрозу для громадського порядку, безпеки та оборони держави;

...».

Стаття 39

«Особи, які набули громадянства Республіки Словенія та Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія згідно з чинним законодавством, вважаються громадянами Словенії згідно з цим Законом».

Стаття 40

«Громадяни іншої республіки [колишньої СФРЮ], які станом на 23 грудня 1990 року - дня проведення всенародного референдуму з питання незалежності Республіки Словенія - були зареєстровані в якості постійних жителів у Республіці Словенія та фактично проживають в ній, набувають громадянства Республіки Словенія, якщо протягом шести місяців з моменту набрання цим Законом чинності вони подадуть заяву до органу внутрішніх справ муніципалітету, в якому вони проживають...».

206. 14 листопада 2002 року до Закону «Про громадянство Республіки Словенія» було внесено зміни. Відповідні положення передбачають:

Стаття 19

«Повнолітня особа, яка станом на 23 грудня 1990 року була зареєстрована в якості постійного жителя на території Республіки Словенія, і яка безперервно жила в ній починаючи з цієї дати, може звернутися із заявою про отримання громадянства Республіки Словенія протягом одного року після набрання цим Законом чинності, якщо вона відповідає вимогам, викладеним у ... цього Закону.

При вирішенні питання на підставі попереднього пункту про те, чи відповідає заявник вимогам, викладеним у ... цього Закону, компетентний орган може взяти до уваги тривалість перебування заявника в державі, його особисті, сімейні, ділові, громадські та інші зв'язки з Республікою Словенія, а також наслідки для заявника, до яких призведе відмова в наданні громадянства.

...».

(g) Закон «Про іноземців» (*Zakon o tujcih*, Офіційний вісник, № 1/91-I, 1991р.)

207. Відповідні положення Закону «Про іноземців» передбачають:

Стаття 13

«Іноземець, який в'їжджає на територію Республіки Словенія з дійсним паспортом, може залишатися в ній протягом трьох місяців або допоки є дійсною видана йому віза, якщо інше не передбачене міжнародним договором...

Іноземець, який бажає залишитися на території Республіки Словенія довше, ніж це передбачено в попередньому пункті, з метою отримання освіти, спеціалізації, працевлаштування, медичного лікування, професійного досвіду, або тому що він (вона) вступив у шлюб із громадянкою (громадянином) Республіки Словенія, має нерухоме майно на території Республіки Словенія, або користується правами, наданими у зв'язку з працевлаштуванням у державі, або з будь-якої іншої поважної причини, що викликає необхідність в його проживанні в державі, повинен звернутися із заявою ... про отримання дозволу на тимчасове проживання.

...».

Стаття 16

«Дозвіл на постійне проживання може бути виданий іноземцю, який безперервно проживає на території Республіки Словенія не менше трьох років на підставі дозволу на тимчасове проживання, та який відповідає вимогам, викладеним у пункті другому статті 13 цього Закону, щодо постійного проживання на території Республіки Словенія...».

Стаття 23

«Іноземцю, який проживає на території Республіки Словенія на підставі закордонного паспорта, візи або дозволу на в'їзд, або міжнародного договору..., або якому було видано дозвіл на тимчасове проживання, ... може бути відмовлено у дозволі на те, щоб залишатись у країні:

(i) якщо цього вимагають міркування громадського порядку, безпеки або оборони держави;

(ii) якщо він відмовляється виконувати рішення органів державної влади;

(iii) якщо він неодноразово порушував громадський порядок, безпеку національних кордонів або положення цього Закону;

(iv) якщо закордонний або національний суд визнав його винним у злочині, який карається позбавленням волі на строк не менш, ніж три місяці;

(v) якщо в нього більше немає достатніх засобів для існування або якщо його існування не забезпечується будь-яким іншим чином;

(vi) якщо цього вимагають міркування охорони здоров'я».

Стаття 28

«Уповноважений посадовець органу внутрішніх справ може доставити іноземця, який добровільно не залишає територію Республіки Словенія, якщо від нього цього вимагає компетентний орган або адміністративний орган, що відає питаннями внутрішніх справ, або який перебуває на території Республіки Словенія понад строк, передбачений статтею 13(1) цього Закону, або понад строк, передбачений у рішенні про надання дозволу на тимчасове проживання, до державного кордону або до дипломатичного/консульського представництва держави, громадянином якої він є, і наказати такій особі перетнути кордон або передати її представникові іноземної держави.

Відповідний орган внутрішніх справ наказує будь-якому іноземцю, який не залишає територію Республіки Словенія згідно з попереднім пунктом, і якого не може бути негайно видворено з будь-якої причини, проживати в транзитному центрі для іноземців на строк, який не перевищує тридцяти днів, якщо існує підозра, що він буде намагатись ухилитися від цього заходу.

Орган внутрішніх справ може призначити інше місце проживання іноземцю, який не може залишити територію Республіки Словенія відразу, але має достатні засоби для існування».

Стаття 81

«До моменту набуття чинності рішенням, прийнятим в ході адміністративного провадження стосовно заяви про надання громадянства, положення цього Закону не застосовуватимуться до громадян СФРЮ, які є громадянами інших республік і які звертаються за отриманням словенського громадянства згідно зі статтею 40 Закону «Про громадянство Республіки Словенія» протягом шести місяців після набуття ним чинності.

Що стосується громадян СФРЮ, які є громадянами інших республік, але які або не звертаються за отриманням громадянства Республіки Словенія протягом строку, передбаченого в попередньому пункті, або яким було відмовлено в отриманні громадянства, положення цього Закону застосовуються через два місяці після закінчення строку, протягом якого вони могли б звернутися за отриманням громадянства, або після набуття чинності рішенням, прийнятим за їхньою заявою».

Стаття 82

«...Дозволи на постійне проживання, видані згідно із Законом «Про пересування та проживання іноземців», ... залишаються дійсними, якщо іноземець, який має такий дозвіл, мав постійне місце проживання на території Республіки Словенія на момент набуття чинності цим Законом».

208. 3 вересня 1992 року для полегшення отримання дозволів на постійне проживання громадянами інших республік колишньої СФРЮ, які або не звернулись за отриманням словенського громадянства, або не отримали дозволу на постійне проживання згідно із Законом «Про іноземців», уряд ухвалив таке рішення:

«... При розгляді клопотань про отримання дозволів на постійне проживання іноземцями, зазначеними у статті 16 Закону «Про іноземців»..., Міністерство внутрішніх справ повинне вважати, що вимогу про постійне проживання на території Республіки Словенія було виконано, якщо іноземець мав постійне місце проживання, зареєстроване щонайменше протягом трьох років, і фактично проживав в ній до того, як положення Закону «Про іноземців» почали до нього застосовуватися».

(h) Закон «Про іноземців» 1999 року (*Zakon o tujcih*, Офіційний вісник, №№ 61/99, 108/2002, 112/2005, 107/2006, 71/2008та 64/2009)

209. Закон «Про іноземців» 1999 року замінив Закон «Про іноземців» 1991 року. Протягом наступних років до Закону «Про іноземців» було внесено деякі зміни. У 2011 році його замінив новий Закон «Про іноземців» (Офіційний вісник, № 50/2011).

(i) Закон «Про легалізацію в Словенії правового статусу громадян інших держав-правонаступниць колишньої СФРЮ» («Закон «Про правовий статус» – *Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji*, Офіційний вісник, №№ 61/99 та 54/2000, 1999 та 2000 рр.)

210. Відповідні положення Закону «Про правовий статус», ухваленого після винесення Конституційним судом рішення від 4 лютого 1999 року (див. вище, пункти 41-48), передбачають:

Стаття 1

«Громадяни іншої держави-правонаступниці колишньої СФРЮ (далі - «іноземці»), які станом на 23 грудня 1990 року були зареєстровані на території Республіки Словенія в якості постійних

жителів, і які фактично проживають у Республіці Словенія, а також іноземці, які станом на 25 червня 1991 року фактично проживали в Республіці Словенія, і які безперервно проживають в ній з тих пір, отримують дозволи на постійне проживання, незалежно від положень Закону «Про іноземців» ..., якщо вони відповідають вимогам, встановленим у цьому Законі».

Стаття 2

«Клопотання про отримання дозволу на постійне проживання необхідно подати протягом трьох місяців з моменту набуття цим Законом чинності...

Іноземець, який подав клопотання про отримання дозволу на постійне проживання згідно зі статтею 40 Закону «Про громадянство Республіки Словенія»..., але отримав негативне рішення за його клопотанням, може подати клопотання згідно з попереднім пунктом протягом трьох місяців з моменту набуття чинності цим Законом або відповідним рішенням, якщо таке рішення було ухвалене після набуття цим Законом чинності...».

211. 24 липня 2011 року набув чинності змінений Закон «Про правовий статус» (Zakon *o spremembah in dopolnitvah Zakona o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji*, Офіційний вісник, № 50/2010). Стаття 1 (č) цього Закону передбачає:

«Для цілей цього Закону фактичне проживання в Республіці Словенія означає, що фізична особа має центр своїх життєвих інтересів в Республіці Словенія, що визначається на основі її особистих, сімейних, економічних, соціальних та інших зв'язків, які демонструють наявність фактичних та постійних зв'язків між фізичною особою та Республікою Словенія. Виправдана відсутність у Республіці Словенія з причин, передбачених у пункті третьому цієї статті, не означає переривання фактичного проживання в Республіці Словенія.

Вимога про фактичне проживання в Республіці Словенія вважається виконаною тоді, коли особа залишила Республіку Словенія, а її безперервна відсутність тривала не більше одного року, незалежно від причин відсутності.

Вимога про фактичне проживання в Республіці Словенія також вважається виконаною, якщо відсутність була довшою, ніж один рік, але була виправдана наступними підставами:

- якщо особа залишила Республіку Словенія в результаті видалення з Реєстру постійних жителів;

- якщо особа залишила Республіку Словенія, оскільки її було відправлено працювати, навчатись або пройти курс лікування юридичною особою Республіки Словенія або, у разі неповнолітньої особи, її батьками або опікунами, або якщо особа була працевлаштована на судні з портом приписки в Республіці Словенія, протягом періоду призначення на посаду, навчання або лікування або строку працевлаштування на судні;

- якщо особа залишила Республіку Словенія, оскільки вона не могла отримати дозволу на проживання в Республіці Словенія через невиконання відповідних умов, і якщо при цьому клопотання про видачу дозволу було відхилено з процесуальних підстав чи по суті, або якщо розгляд клопотання було припинено;

- якщо особа не могла повернутися до Республіки Словенія через стан війни в інших державах-правонаступницях колишньої Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія, або з медичних причин;

- якщо особу було видворено з Республіки Словенія згідно зі статтею 28 ... або статтею 50 Закону «Про іноземців»..., за умови, що особа не була іноземцем, якого було видворено з країни в якості санкції за скоєння злочину;

- якщо особі було відмовлено у в'їзді до Республіки Словенія, окрім випадків, коли у в'їзді було відмовлено у зв'язку з накладенням додаткової санкції у вигляді видворення за скоєння злочину...

Якщо відсутність з підстав, передбачених у попередньому пункті, за винятком підстав, передбачених в його другому абзаці, тривала більше п'яти років, то вважається, що вимога про фактичне проживання є виконаною щодо п'ятирічного періоду, а також щодо подальшого п'ятирічного періоду, лише тоді, коли поведінка особи свідчить про те, що в період своєї

відсутності вона намагалася повернутися до Республіки Словенія та продовжити в ній своє фактичне проживання.

Для цілей цього Закону дозвіл на постійне проживання або певне рішення щодо дозволу на постійне проживання із зворотною силою, а також дозвіл на постійне проживання або додаткове рішення, прийняте згідно з пунктом 8 рішення Конституційного суду ..., № U-1-246/02-28 від 3 квітня 2003 року ..., не означають, що вимогу щодо фактичного проживання в Республіці Словенія було виконано в рамках провадження, розпочатого згідно із Законом «Про громадянство Республіки Словенія».

(j) Правила щодо форми для реєстрації або зняття з реєстрації постійного місця проживання, форми для персональної та сімейної карток та порядку ведення і управління Реєстром постійних жителів (*Pravilnik o obrazcu za prijavo oziroma odjavo stalnega prebivališča, o obrazcu osebnega kartona in kartona gospodinjstev ter o načinu vodenja in vzdrževanja registra stalnega prebivalstva*, Офіційний вісник, № 27/92, 1992 р.)

212. Відповідне положення Правил передбачає:

Правило 5

«Реєстр постійних жителів містить інформацію про громадян Республіки Словенія, які зареєстрували постійне місце проживання на території муніципалітету.

У Реєстрі постійних жителів компетентний орган повинен визначити громадян Республіки Словенія, які тимчасово виїжджають за кордон на період, що перевищує три місяці, та осіб, яким орган влади відмовив у реєстрації постійного місця проживання...».

(k) Закон «Про державну прокуратуру» (*Zakon o državnem pravobrailstvu*, Офіційний вісник, № 94/07)

213. Відповідне положення Закону «Про державну прокуратуру» передбачає:

Стаття 14

«Якщо особа має намір порушити цивільне або інше провадження проти органу, який захищає державний прокурор, ця особа повинна надіслати пропозицію до державної прокуратури щодо вирішення спірних відносин, перш ніж порушити провадження. Державний прокурор повинен якнайшвидше прийняти відповідне рішення, але не пізніше ніж протягом тридцяти днів, та проінформувати відповідну особу про свою позицію».

3. Практика Конституційного суду Республіки Словенія

(a) Рішення від 4 лютого 1999 року (U-I-284/94)

214. У відповідних частинах рішення Конституційного суду від 4 лютого 1999 року (див. вище, пункти 41-48) зазначається наступне:

«На засіданні, яке відбулося 4 лютого 1999 року в ході провадження щодо розгляду конституційності, порушеного за ініціативою Б.М. (B.M.) та В.Т. (V.T.)..., Конституційний суд ухвалив наступне рішення:

1. Закон «Про іноземців» (Офіційний вісник РС, №№ 1/91-1, 44/97 та 50/98) не узгоджується з Конституцією, оскільки він не визначає умов для отримання дозволу на постійне проживання особами, зазначеними в пункті 2 статті 81 після закінчення строку, протягом якого вони мали можливість отримати громадянство Республіки Словенія, якщо вони цього не зробили, або після дати набуття чинності рішенням про відмову в наданні громадянства. ...

3. Законодавець повинен усунути невідповідність, встановлену в пункті 1 резолютивної частини, протягом шести місяців з моменту опублікування цього рішення в Офіційному віснику Республіки Словенія.

4. До усунення невідповідності, встановленої вище в пункті 1, до громадян будь-якої іншої республіки колишньої Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії не повинні

застосовуватися накази про депортацію, передбачені в статті 28 Закону «Про іноземців», якщо на дату проведення всенародного референдуму 23 грудня 1990 року вони були зареєстровані як такі, що мали постійне місце проживання в Республіці Словенія, та фактично в ній проживають.

Підстави:

...

14. Конституційний Суд вважає, що положення пункту 2 статті 13 та пункту 1 статті 16 Закону «Про іноземців» не повинні застосовуватися до громадян інших республік, які не набули громадянства Республіки Словенія. Крім того, компетентні органи не повинні були за власною ініціативою переносити цих осіб з чинного Реєстру постійних жителів до Реєстру іноземців, не надіславши відповідним особам рішення або сповіщення. Для таких дій у них не було жодних законодавчих підстав. Сам по собі Закон «Про докази проживання жителів та реєстрацію населення», на який посилається уряд у своїх поясненнях, не містить жодних положень про видалення з Реєстру постійних жителів на підставі цього Закону.

Крім того, уряд за законом не уповноважений ухвалювати окремі рішення, які б визначали спосіб, в який законодавчі положення мають бути реалізовані. Згідно зі статтею 120 Конституції обов'язки та функції, пов'язані з державним управлінням, повинні виконуватися та здійснюватися незалежно і завжди у відповідності з Конституцією та законом та у спосіб, сумісний з ними. Коли уряд встановив, що Закон «Про іноземців» не може на практиці застосовуватися до громадян інших республік, він повинен був внести законодавцю пропозицію щодо регулювання їхнього правового статусу, а не брати на себе функцію законодавця, ухвалюючи рішення.

15. З огляду на зазначене вище, Закон «Про іноземців», перехідні положення якого не регулюють правовий статус громадян інших республік, які мали постійне місце проживання в Республіці Словенія та фактично проживали на її території, порушив принцип правової держави, передбачений в статті 2 Конституції. З цієї причини громадяни інших республік після закінчення строків, встановлених у пункті 2 статті 81, опинилися в невизначеному правовому положенні. Дані особи не могли б зрозуміти з тексту перехідних положень, які визначають, що повинні застосовуватися положення Закону «Про іноземців», яке в них як у іноземців було б становище та які законодавчі положення мають до них застосовуватися. Таким чином, Конституційний суд дійшов висновку, що оскільки в Республіці Словенія не було врегульовано правове становище громадян інших республік як іноземців, то було порушено принцип правової визначеності як один із принципів правової держави.

16. Принцип правової визначеності гарантує фізичній особі, що держава не погіршить її правове становище без поважної причини. Цілком виправданим було те, що громадяни інших республік, які не звернулися за отриманням словенського громадянства, не повинні очікувати, що їх прирівняють до іноземців, які щойно приїхали до Республіки Словенія, і що їх позбавлять статусу постійного жителя, тим більше без будь-якого сповіщення...».

(b) Рішення від 3 квітня 2003 року (U-I-246/02)

215. У відповідних частинах рішення Конституційного суду від 3 квітня 2003 року (див. вище, пункти 58-60) зазначається наступне:

«На засіданні, яке відбулося 3 квітня 2003 року в ході провадження щодо розгляду петицій і в ході провадження щодо розгляду конституційності, порушених Асоціацією видалених Словенії, Птуй (Ptuj), та іншими, яких представляли M.K. ... та H.M.П. (N.M.P.)..., Конституційний суд ухвалив таке рішення:

1. Закон «Про легалізацію правового статусу громадян інших держав-правонаступниць колишньої СФРЮ в Республіці Словенія» (Офіційний вісник РС, № 61/99 та 64/01) суперечить Конституції, оскільки він не визнає за громадянами інших республік колишньої СФРЮ, яких 26 лютого 1992 року було видалено з Реєстру постійних жителів, права на постійне проживання після зазначеної вище дати.

2. Закон «Про легалізацію правового статусу громадян інших держав-правонаступниць колишньої СФРЮ в Республіці Словенія» є несумісним із Конституцією, оскільки він не передбачає отримання дозволу на постійне проживання громадянами інших республік колишньої

СФРЮ, згаданими в попередньому пункті, чиє примусове видворення як іноземця було призначено згідно зі статтею 28 Закону «Про іноземців» (Офіційний вісник РС, № 1/91-1 та 44/97).

3. Стаття 1 Закону «Про легалізацію правового статусу громадян інших держав-правонаступниць колишньої СФРЮ в Республіці Словенія» є несумісною з Конституцією з підстав, зазначених в мотивувальній частині цього рішення.

4. Пункти 1 та 2 статті 2 Закону «Про легалізацію правового статусу громадян інших держав-правонаступниць колишньої СФРЮ в Республіці Словенія» слід визнати такими, що втратили чинність в частині, в якій вони передбачають трьохмісячний строк для подачі клопотання про видачу дозволу на постійне проживання. ...

7. Законодавець зобов'язаний усунути неконституційність, встановлену в пунктах 1, 2 та 3 резолютивної частини, протягом шести місяців з моменту опублікування даного рішення в Офіційному віснику Республіки Словенія.

8. Цим рішенням для громадян інших республік колишньої СФРЮ встановлюється статус постійного проживання, починаючи з 26 лютого 1992 року, якщо їх було видалено того дня з Реєстру постійних жителів, шляхом видачі дозволу на постійне проживання на підставі Закону «Про легалізацію правового статусу громадян інших держав-правонаступниць колишньої СФРЮ в Республіці Словенія», Закону «Про іноземців» (Офіційний вісник РС, №№ 1/91-1 та 44/97) або Закону «Про іноземців» (Офіційний вісник РС, № 61/99). Міністерство внутрішніх справ повинне в якості службового обов'язку прийняти додаткові рішення щодо встановлення їхнього постійного проживання в Республіці Словенія, починаючи з 26 лютого 1992 року.

Підстави:

...

15. Оскільки оскаржуваний Закон не дозволяє громадянам інших республік отримати статус постійного жителя з моменту його офіційного невизнання у їхньому випадку [тобто, з моменту скасування такого статусу], а тому лише частково усуває встановлену неконституційність, він є несумісним з Конституцією. Принцип правової визначеності як один із принципів правової держави, передбачений статтею 2 Конституції, вимагає, щоб положення особи не залишалося неврегульованим протягом будь-якого періоду часу. Статус постійного жителя є важливим зв'язуючим аспектом для користування певними правами і передбаченими законом пільгами, якими відповідні особи не могли скористатись у зв'язку з юридичною неврегульованістю свого статусу. Їхній статус в Республіці Словенія був юридично неврегульованим у зв'язку з відсутністю законодавства, оскільки на момент набуття ними статусу іноземця вони втратили свій статус постійного жителя на території Республіки Словенія і опинилися в неврегульованому становищі або в значно погіршеному правовому становищі (наприклад, їм видавався лише дозвіл на тимчасове проживання), негативні наслідки якого для деяких осіб тривали до десяти років. Як вбачається з рекомендації Національних зборів, ухваленої у світлі 7-ї щорічної доповіді Уповноваженого з прав людини за 2001 рік (Офіційний вісник РС, № 2/03), питання про правове становище таких громадян інших республік все ще вимагає правового регулювання. ...

22. У зв'язку з тим, що статус постійного жителя громадян інших республік не було визнано з моменту, в який їхній правовий статус після здобуття Республікою Словенія незалежності було змінено на [інший] статус іноземця, вони не могли скористатися певними правами, які вони інакше мали б як іноземці, що постійно проживають у Республіці Словенія. Заявники не визначили чітко ці права; однак з рішень Конституційного суду випливає, що ці права стосувалися, зокрема, права на дострокову виплату військової пенсії, права на пільги у сфері соціального забезпечення та можливості зміни своїх водійських прав...».

...

ПРАВО

I. ПОПЕРЕДНІ ПИТАННЯ

...

C. Заперечення уряду щодо відсутності статусу потерпілого

243. Уряд стверджував, що шість заявників (пан Куріч, пані Мезга, пан Рістановіч, пан Беріша, пан Адемі та пан Мініч), яким було надано дозволи на постійне проживання *ex nunc* та *ex tunc* після рішення Палати в 2010 році (див. вище, пункти 95, 123 , 133, 158, 173 та 194), вже не могли претендувати на статус «потерпілих» від оскаржуваних фактів за змістом статті 34 Конвенції.

244. Заявники не погодились із такою позицією.

1. Аргументи сторін

(a) Уряд

245. Уряд зазначив, що той факт, що «видалення» було незаконним і призвело до неконституційної ситуації, був незаперечним. Республіка Словенія визнала це як на символічному, так і на правовому рівнях. 15 червня 2010 року Голова Національних зборів публічно попросив вибачення у «видалених»; 22 червня 2010 року те ж саме зробив і міністр внутрішніх справ (див. вище, пункт 75). Що стосується правового рівня, то починаючи з 1999 року, Конституційний суд кілька разів зазначав, що «видалення» було неконституційним (див. вище, пункти 41-48, 52-56, 58-60 та 214-215). Тому твердження заявників про те, що Республіка Словенія продовжувала заперечувати незаконність «видалення», не відповідали дійсності. Було зроблено багато кроків для того, щоб повністю виконати рішення Конституційного суду та усунути незаконність і неконституційність «видалення».

246. Змінений Закон «Про правовий статус», який був ухвалений 8 березня 2010 року і який набув чинності 24 липня 2010 року (див. вище, пункти 71, 76-79 та 211), усунув існуючу неконституційність національного законодавства, надаючи заявникам, які ще не врегулювали свій правовий статус, можливість звернутися за отриманням дозволів на проживання як *ex nunc*, так і *ex tunc*. Цим конкретним засобом правового захисту законодавець надав моральну сатисфакцію як особливу форму усунення негативних наслідків порушень, що стали результатом «видалення».

247. Що стосується шести заявників (пана Куріча, пані Мезги, пана Беріша, пана Адемі та пана Мініча), яким після рішення Палати було видано дозволи на постійне проживання як *ex nunc*, так і *ex tunc*, їхнє становище стало таким самим, що й становище пана Петреша та пана Йовановіча, щодо яких Палата дійшла висновку, що вони втратили статус «потерпілих». Тому заяву стосовно них слід визнати неприйнятною.

248. Те ж саме повинно застосовуватися й до решти заявників (пана Дабетіча та пані Рістановіч), які ніколи не подавали у Словенії клопотання про видачу дозволів на постійне проживання.

249. На відміну від того, що стверджували заявники, дозвіл на постійне проживання зовсім не є простим «клаптиком нічого не вартого паперу». Він надає його власнику 27 різних прав у галузі соціального забезпечення, в тому числі права на

пенсійне забезпечення, освіту, охорону здоров'я та доступ до ринку праці. Стосовно цих прав постійні жителі знаходяться в такому ж положенні, що й громадяни Словенії. Вони не користуються тими ж самими політичними правами, але можуть голосувати на місцевих виборах.

250. Що стосується позовів про компенсацію, стаття 26 Конституції (див. вище, пункт 203) передбачає право на компенсацію за шкоду, заподіяну цивільними органами влади. Заявники та інші «видалені» особи мали можливість подати цивільний позов та вимагати компенсацію за матеріальну та моральну шкоду згідно з Кодексом про зобов'язання 2001 року і, зрештою, могли подати конституційну скаргу. У пункті 43 свого рішення від 10 червня 2010 року Конституційний суд постановив, що «прийняття рішень на підставі Закону «Про правовий статус» та зміненого Закону «Про правовий статус» саме по собі не означало встановлення нового типу відповідальності держави за шкоду або нову правову підставу для забезпечення вимог про компенсацію за шкоду» (див. вище, пункт 74). Вимагати компенсацію також можна було згідно зі статтею 14 Закону «Про державну прокуратуру» (див. вище, пункт 213).

251. У своїх доводах, поданих після слухання, уряд послався на рішення Конституційного суду від 5 липня 2011 року в одній із справ, порушеній «видаленим», з якого випливало, що Конституційний суд ще не прийняв позиції з питання про відповідальність держави за шкоду, спричинену «видаленим» (див. вище, пункт 82). Крім того, 26 вересня 2011 року Конституційний суд не прийняв до розгляду конституційну скаргу, поданої одним із «видалених» (див. вище, пункт 83).

252. Уряд зазначив, що жоден із заявників не вимагав компенсації в національних судах. Лише пан Беріша та пан Мініч подали до державної прокуратури позов про відшкодування шкоди, який було відхилено. Пан Беріша не порушував судового провадження (див. вище, пункт 160).

(b) Заявники

253. Шість заявників, які отримали дозволи на постійне проживання *ex nunc* та *ex tunc* під час розгляду справи у Великій палаті, залишалися, на їхню думку, «потерпілими» від порушень прав людини, спричинених «видаленням», оскільки вони не отримали жодної належної компенсації за порушення Конвенції.

254. Хоча з ранньої судової практики та деяких більш пізніх рішень і випливало, що заявник може втратити статус «потерпілого», якщо під час розгляду справи було надано засіб правового захисту (зокрема, заявники посилалися на справи «*Maaouia проти Франції*» (прийнятність), № 39652/98, ECHR 1999-II; «*Pančenko проти Латвії*», № 40772/98, ухвала щодо прийнятності від 28 жовтня 1999 року; та «*Mikheyeva проти Латвії*», № 50029/99, ухвала щодо прийнятності від 12 вересня 2002 року), недавня практика по статті 8 Конвенції чітко свідчить, що визнання порушення не є достатнім в цьому зв'язку; також вимагається «належне» відшкодування, включаючи усунення негативних наслідків, пережитих заявниками протягом тривалого періоду часу (заявники посилалися на справи «*Aristimuño Mendizabal*», згадана вище, § 79; «*Mengesha Kimfe проти Швейцарії*», № 24404/05, §§ 41-49, рішення від 29 липня 2010 року; та «*Agraw проти Швейцарії*», № 3295/06, §§ 27-34, рішення від 29 липня 2010 року). Суд також провів різницю між справами про депортацію негромадян та справами про неспроможність врегулювати правовий статус заявника протягом тривалого періоду часу. У першій категорії справ заявник не міг більше вважатися «потерпілим», якщо депортацію не було здійснено або якщо йому було видано дозвіл на проживання (заявники посилалися на згадані вище справи «*Sisojeva та інші*», § 100,

та «*Kaftailova*», §§ 52-54). З іншого боку, у другій категорії справ (згадані вище справи «*Aristimuño Mendizabal*», *«Mengesha Kimfe»* та «*Agraw*») Суд чітко зазначив, що видача дозволів на проживання не є достатньою, особливо враховуючи період часу, необхідний для їх видачі. Ця справа була більше схожа на другу категорію справ.

255. Видачу шести заявникам дозволів на проживання, що являло собою захід з недопущення продовження порушення, не можна вважати визнанням органами влади Словенії - принаймні по суті - оскаржуваного порушення. Органи влади продовжували заперечувати, що їхні дії були незаконними. На відміну від справ проти Латвії, у цій справі позбавлення статусу постійного жителя було здійснено в грубе порушення національного законодавства. Нарешті, зворотна сила дозволів на постійне проживання залишалася лише декларативною, оскільки заявники не змогли отримати належну компенсацію за національним законодавством. З огляду на це, дозволи були «простим клаптиком паперу».

256. Що стосується пана Дабетіча та пана Рістановіча, держава повинна врегулювати їхній правовий статус за власною ініціативою шляхом видачі дозволу на постійне проживання зі зворотною силою згідно з рішеннями Конституційного суду.

257. Нарешті, що стосується питання компенсації матеріальної та моральної шкоди, то змінений Закон «Про правовий статус» не містить жодних конкретних положень. Крім того, подача позову про компенсацію до національних судів на основі звичайних положень про деліктну відповідальність є практично неможливою. За останніми статистичними даними, в травні 2011 року Міністерство розглянуло 157 заяв про компенсацію. З них 41 заяву було відхилено остаточними рішеннями національних судів. Лише 15 було оскаржено до Верховного суду, і 5 із них було відхилено. Крім того, 8 «видалених» подали позови безпосередньо до судів. Жодного з них не було задоволено (див. вище, пункт 83). Основною причиною відхилення позовів було застосування строків давності згідно з Кодексом про зобов'язання: три роки з моменту, в який потерпілий дізнався про шкоду та п'ять років з моменту спричинення шкоди. Національні суди досі вважають, що останньою датою було 12 березня 1999 року, коли в Офіційному віснику було опубліковано перше провідне рішення Конституційного суду.

2. Рішення Палати

258. Палата не мала можливості розглянути ці доводи, оскільки вони стосувалися фактів, які мали місце після винесення нею свого рішення (див. вище, пункт 243).

3. Оцінка Великої палати

259. Суд знову повторює, що в першу чергу саме національні органи влади повинні усувати будь-яке стверджуване порушення Конвенції. У цьому зв'язку питання про те, чи може заявник стверджувати, що він є «потерпілим» від стверджуваного порушення, актуальне на всіх етапах провадження за Конвенцією (див., зокрема, справу «*Burdov проти Росії*», № 59498/00, § 30, ECHR 2002-III). Прийняте рішення або вжитий захід на користь заявника в принципі не є достатніми для позбавлення його статусу «потерпілого» для цілей статті 34 Конвенції, якщо національні органи влади не визнали, прямо або по суті, порушення Конвенції, та потім не надали за нього компенсацію (див., наприклад, справи «*Eckle проти Німеччини*», рішення від 15 липня 1982 року, §§ 69 і далі, Series A no. 51; «*Dalban проти Румунії*» [ВП], № 28114/95, § 44 , ECHR 1999-VI; «*Scordino проти Італії*» (№ 1) [ВП], № 36813/97, §§ 179-180, ECHR 2006-V; та «*Gäfgen проти Німеччини*» [ВП], № 22978/05, § 115, ECHR 2010).

260. Що стосується «належного» та «достатнього» відшкодування, необхідного для виправлення порушення прав за Конвенцією на національному рівні, Суд, як правило, вважав, що воно залежить від усіх обставин справи, беручи до уваги, зокрема, характер наявного порушення Конвенції (див., наприклад, згадану вище справу «*Gäfgen*», § 116).

261. У низці справ за статтею 8 Конвенції, які стосувалися депортації або екстрадиції іноземних громадян, Суд постановив, що легалізація перебування заявника або той факт, що заявник більше не перебуває під загрозою депортації або екстрадиції - навіть якщо справа ще перебуває на розгляді Суду - є в принципі «достатніми» для того, щоб служити компенсацією для скарги за статтею 8 (див. справи «*Pančenko*», згадана вище; «*Yang Chun Jin alias Yang Xiaolin проти Угорщини*», № 58073/00, §§ 20-23, ухвала про вилучення з реєстру від 8 березня 2001 року; «*Mikheyeva»*, згадана вище; «*Fjodorova та інші проти Латвії*», № 69405/01, ухвала щодо прийнятності від 6 квітня 2006 року; «*Sisojeva та інші*», згадана вище, §§ 102-104; «*Shevanova»*, згадана вище, §§ 48-50; та «*Kaftailova*», згадана вище, §§ 52-54).

262. Крім того, Суд уже мав нагоду зазначити в контексті різних статей Конвенції, що статус заявника як «потерпілого» може також залежати від рівня компенсації, присудженої за необхідності на національному рівні, або, принаймні, від можливості подачі позову про компенсацію за завдану шкоду та отримання її, беручи до уваги факти, на які особа скаржиться в Суді (див., наприклад, справи «*Gäfgen*», згадана вище, § 118 - щодо скарги за статтею 3; «*Normann проти Данії*», № 44704/98, ухвала щодо прийнятності від 14 червня 2001 року; та «*Scordino*» (№ 1), згадана вище, § 202 - щодо скарги за статтею 6; «*Jensen та Rasmussen проти Данії*», № 52620/99, ухвала щодо прийнятності від 20 березня 2003 року - щодо скарги за статтею 11). Ці висновки застосовуються, з відповідними змінами, і до скарги щодо порушення статті 8.

263. Повертаючись до даної справи, Велика палата знову повторює, що вона не має юрисдикції розглядати скарги пана Петреша та пана Йовановіча, оскільки Палати визнала їх неприйнятними після видачі дозволів на проживання *ex tunc*...

264. Однак такої процесуальної перешкоди не існує стосовно пана Куріча, пані Мезги, пана Рістановіча, пана Беріши, пана Адемі та пана Мініча. Тому Велика палата має юрисдикцію для того, щоб розглянути питання, чи можуть ці шість заявників стверджувати, незважаючи на видачу дозволів на проживання *ex nunc* та *ex tunc*, що вони все ще є потерпілими від стверджуваних порушень. Тому такий розгляд може призвести до інших висновків порівняно з тими, яких дійшла Палата щодо пана Петреша та пана Йовановіча, незважаючи на схожість фактів, що розглядаються. Однак, такий результат є неминучим наслідком обмеженої юрисдикції Великої палати...

265. Велика палата вважає, що першу умову для втрати статусу потерпілого - визнання порушення з боку національних органів влади - було виконано. Адміністративні органи видали шести заявникам дозволи на постійне проживання після винесення Конституційним судом рішень про те, що існуюче законодавство було неконституційним та після внесення змін до Закону «Про правовий статус». Крім того, в червні 2010 року мало місце також офіційне визнання порушення прав заявників з боку уряду та парламенту. Тому національні органи влади визнали по суті факт порушення (див., з відповідними змінами, згадану вище справу «*Scordino*» (№ 1), § 194).

266. Крім того, Велика палата зазначає, що в низці інших справ, які стосуються легалізації статусу іноземців, у тому числі справ, пов’язаних із схожими обставинами розпаду держави-попередниці, Суд постановив, що заявники більше не були

потерпілими від стверджуваного порушення Конвенції після видачі дозволу і визнав їхні заяви неприйнятними або встановив, що заходи з легалізації, вжиті щодо заявників, становили «належний» та «достатній» засіб правового захисту для їхніх скарг за статтею 8 Конвенції, а тому вирішив вилучити ці справи з свого реєстру. Суд також взяв до уваги той факт, що заявники більше не перебували в небезпеці депортації (див. згадані вище справи «*Pančenko*»; «*Mikheyeva*»; «*Fjodorova та інші*»; «*Sisojeva та інші*», §§ 102-104; «*Shevanova*», §§ 48-50; та «*Kaftailova*», § 54). Водночас у деяких з цих справ Суд зазначив, що заявники принаймні частково несли відповідальність за труднощі, які виникли у зв'язку з легалізацією їхнього статусу (див. згадані вище справи «*Shevanova*», §§ 47 та 49; «*Kaftailova*», § 50; та «*Sisojeva та інші*», § 94).

267. Однак, тоді як ці справи стосувалися конкретних проблем, Велика палата вважає, що однією з характеристик даної справи є широко розповсюджена проблема в галузі прав людини, створена внаслідок «видалення». Крім того, для більшості заявників ця ситуація тривала майже двадцять років, незважаючи на провідні рішення Конституційного суду, які самі не виконувалися більш ніж десять років (див. згадану вище справу «*Makuc та інші*», § 168). Беручи до уваги цей тривалий період, протягом якого заявники відчували невпевненість та правову невизначеність, а також тяжкість наслідків «видалення» для них, Велика палата, на відміну від Палати, вважає, що визнання порушення прав людини та видача дозволів на постійне проживання пану Курічу, пані Мезгі, пану Рістановічу, пану Беріші, пану Адемі та пану Мінічу не є «належним» та «достатнім» відшкодуванням на національному рівні (див., з відповідними змінами, згадані вище справи «*Aristimuño Mendizabal*», §§ 67-69 та 70-72; «*Mengesha Kimfe*», §§ 41-47 та 67-72; та «*Agraw*», §§ 30-32 та 50-55).

268. Що стосується можливості подачі позову про компенсацію та отримання її на національному рівні (див. вище, пункти 250-252 та 257), Суд зазначає, що жодному з «видалених» ще не було присуджено компенсації за спричинену шкоду остаточним і обов'язковим для виконання рішенням суду, хоча кілька судових проваджень наразі тривають (див. вище, пункт 83). Крім того, жоден із позовів про компенсацію, поданих заявниками до державної прокуратури, ще не було задоволено. Тому вбачається, що їхні перспективи отримання компенсації в Словенії є на даний момент занадто віддаленими, щоб бути актуальними для цілей даної справи (див., з відповідними змінами, згадану вище справу «*Dalban*», § 44).

269. Підводячи підсумки, Суд зазначить, що шість заявників, які отримали дозволи на постійне проживання *ex nunc* та *ex tunc* під час розгляду справи у Великій палаті, все ще можуть вважатися «потерпілими» від стверджуваних порушень. Тому попереднє заперечення уряду в цьому зв'язку слід відхилити.

270. Насамкінець, що стосується заперечення уряду щодо відсутності статусу «потерпілого» у решти заявників (пана Дабетіча та пана Рістановіча), які ніколи не подавали в Словенії відповідних клопотань про отримання дозволів на постійне проживання, Суд вважає, що необхідності в його розгляді немає, оскільки скарги цих заявників є в будь-якому разі неприйнятними через невичерпання внутрішніх засобів правового захисту (див. нижче, пункти 293-294).

...

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

314. Заявники стверджували, що їх було свавільно позбавлено можливості збереження свого статусу постійних жителів Словенії. Вони посилалися на статтю 8 Конвенції, яка передбачає наступне:

> «1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.
>
> 2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб».

A. Аргументи сторін

1. Заявники

315. Заявники стверджували, що вони не могли подати офіційну заяву про отримання громадянства протягом короткого періоду, передбаченого національним законодавством. У результаті, 26 лютого 1992 року їхні прізвища було незаконно «видалено» з Реєстру. Заявники пан Куріч, пан Дабетіч і спочатку також пан Адемі також не могли отримати громадянство будь-якої іншої держави-правонаступниці СФРЮ і фактично стали особами без громадянства. Згодом заявники не могли успішно подати клопотання про отримання дозволу на постійне проживання в Словенії до набуття чинності зміненим Законом «Про правовий статус» у 2010 році.

316. У Палаті заявники стверджували, що положення Закону «Про іноземців» не були ані доступними, ані передбачуваними за наслідками його застосування. Що стосується доступності, органи влади не надали належної та докладної інформації усім відповідним особам. Що стосується передбачуваності, Закон «Про іноземців» не застосовувався безпосередньо до «видалених», оскільки його було розроблено для того, щоб врегулювати статус нелегальних іноземців. Крім того, заявники вважали загальну поведінку словенських органів влади свавільною. Оскаржуване втручання не було пропорційним стверджуваній переслідуваній меті, а саме - контроль за в'їздом та перебуванням іноземців, позаяк заявники мали постійне місце проживання в Словенії на момент проголошення нею незалежності.

317. Заявники по суті погодилися з висновками Палати і закликали до того, щоб пасивне ставлення уряду було піддане більш сильній стигматизації. Вони заявили, що їх не було належним чином повідомлено про наслідки неподання заяви щодо громадянства Словенії та його неотримання; публічні оголошення та статті в газетах не були достатніми. «Видалення» було здійснене свавільно, без жодних законних підстав та потайки, і стосувалося 25 671 чоловік.

318. І лише в 1999 році, після рішення Конституційного суду, «видалені» почали розуміти, що відбулося насправді. У наступні роки уряд та парламент систематично та цілеспрямовано ігнорували рішення Конституційного суду. Нову законодавчу базу - змінений Закон «Про правовий статус» - було ухвалено через одинадцять років після першого провідного рішення про незаконність «видалення» і через сім років після другого провідного рішення. На відміну від уряду, заявники стверджували, що в політиці словенських органів влади не відбулося жодних реальних змін після ухвалення цього закону.

319. «Видалених» було не лише позбавлено доступу до словенського громадянства, але також позбавлено будь-якого правового статусу, який би надавав «право на права». Це було серйозним посяганням на людську гідність. «Видалення» непоправно позначилося на їхньому приватному та/або сімейному житті за статтею 8 Конвенції, яка також захищає право на встановлення деталей ідентичності особи як окремої людини (заявники послалися, серед іншого, на справи «*Christine Goodwin проти Сполученого Королівства*» [ВП], № 28957/95, § 90, ECHR 2002-VI, та «*Mikulić проти Хорватії*», № 53176/99, § 53, ECHR 2002-I). Із громадян, які користувалися усіма своїми правами, вони назавтра перетворилися на нелегалів; деякі з них також стали особами без громадянства, прожили 20 років у вкрай небезпечній ситуації та зіткнулися із серйозними перешкодами в користуванні повною мірою своїми основними правами людини. Труднощі, які «видаленим» довелося подолати, було проілюстровано в особистих історіях заявників.

320. Уряд продовжував мінімізувати незаконність та свавілля «видалення». Слабкість аргументу уряду про те, що на присутність «видалених» закривали очі, була позначена тим фактом, що багато з них було примусово депортовано зі Словенії, в тому числі п’ятьох заявників.

321. Уряд також мінімізував наслідки, що випливали з рішень Конституційного суду 1999 та 2003 років. Попередня законодавча база та/або її виконання з боку компетентних адміністративних органів були явно недостатніми. Більшість заявників отримали дозволи на проживання зовсім недавно, згідно зі зміненим Законом «Про правовий статус». Незважаючи на це, їхнє положення все ще не було врегульовано, беручи до уваги відсутність будь-якого фінансового відшкодування.

322. Що стосується зміненого Закону «Про правовий статус», то наразі було видано лише 30 дозволів. Відповідно, за офіційними даними, близько 13 тис. «видалених» все ще чекали на врегулювання свого статусу. Тому було цілком очевидним те, що наслідки рішення Суду поширяться далеко за межі конкретної ситуації кожного заявника, оскільки рішення буде стосуватися всієї категорії «видалених».

323. Стосовно критики уряду висновків Палати щодо безгромадянства, Палата в будь-якому разі не постановляла, що «видалення» як таке призвело до безгромадянства, або що порушення прав заявників виникло з факту їхнього безгромадянства, а відзначила незаперечний об’єктивний факт. Заявники вважали, що Палата повинна була піти далі в оцінці реального впливу «видалення» на право на громадянство, беручи до уваги відповідні матеріальні та процесуальні норми міжнародного права, які стосуються недопущення безгромадянства. «Видалення» створило фактичну ситуацію, в якій заявникам було набагато важче, а іноді й неможливо, врегулювати питання свого громадянства згідно з відповідним законодавством або в Словенії, або в інших республіках колишньої СФРЮ.

324. Припущення уряду про те, що кожен громадянин колишньої СФРЮ повинен був залишити за собою громадянство своєї колишньої республіки, було не зовсім правильним. Існувало багато випадків, які демонстрували протилежне, як, наприклад, випадок пана Дабетіча (див. вище, пункт 97). Пан Адемі лише недавно, в серпні 2010 року, отримав македонський паспорт (див. вище, пункт 172). Уряд не приділив жодної уваги ситуаціям, в яких особа не мала громадянства республіки. Це сталося, зокрема, тоді, коли відповідна особа народилася в Словенії від батьків, які мали громадянство іншої республіки або взагалі не мали громадянства республіки. З 1968 року практика полягала у внесенні запису про громадянство особи до реєстрів, які велись у Словенії, але фактично відповідну інформацію часто не надсилали в республіку походження,

незважаючи на чинне законодавство. На момент розпаду СФРЮ уряд був зобов'язаний надати всім особам, що проживали в Словенії, вибір між отриманням словенського громадянства або дозволу на проживання.

2. Уряд

325. У Палаті уряд стверджував, що події 1991 року були пов'язані з історичним створенням нової держави, а тому було необхідно, з одного боку, швидко створити корпус громадян з метою проведення парламентських виборів, а з іншого боку, врегулювати статус іноземців, у тому числі статус громадян інших колишніх республік СФРЮ, які постійно проживали в Словенії. Ці поворотні моменти виникнення нової держави вимагали швидкого прийняття рішень у зв'язку з нагальною соціальною необхідністю. Як згідно із Заявою про добрі наміри, так і згідно із законодавством про незалежність (див. вище, пункти 21-22 та 24-25), Республіка Словенія дозволила громадянам інших колишніх республік СФРЮ, які постійно проживали на її території, отримати словенське громадянство шляхом натуралізації за винятково сприятливих умов. Ті, хто цим не скористався, стали іноземцями та повинні були легалізувати свій статус. У сфері імміграції держава має право не тільки регулювати перебування та проживання іноземців, але й вживати таких стримуючих заходів, як депортація. Тому з метою забезпечення громадської безпеки необхідно було ухвалити відповідне законодавство, яке було доступним для заявників та передбачуваним за наслідками його застосування. Таке законодавство було необхідним у демократичному суспільстві та пропорційним переслідуваній меті.

326. У Великій палаті уряд визнав, що «видалення» було незаконним і створило неконституційну ситуацію. В останні роки він повністю виконав рішення Конституційного суду з метою усунення наслідків «видалення»: 24 липня 2010 року набув чинності змінений Закон «Про правовий статус», а в 2009 році, після проведення змін у складі уряду, Міністерство відновило видачу дозволів на постійне проживання *ex tunc*. Крім того, були залучені різні засоби масової інформації для надання «видаленим» інформації (як-от брошури, інтернет та безкоштовна телефонна лінія). Рішення Палати недостатньо приділило уваги цим заходам.

327. У 1991 році заявники вже були достатньо проінформовані - через публікації в Офіційному віснику та в пресі - про можливість легалізації свого статусу та необхідність отримання дозволів на постійне або тимчасове проживання, якщо вони хотіли далі жити у Словенії згідно з загальними положеннями Закону «Про іноземців» (стаття 16). У період між 1992 та 1997 роками всього було видано 4 893 таких дозволів, а відповідні умови для їх отримання тлумачилися на користь осіб, що подавали відповідні клопотання. Близько 12 500 дозволів на постійне проживання було видано як в рамках Закону «Про правовий статус», так і в рамках зміненого Закону «Про правовий статус» (див. вище, пункти 67, 76 та 80).

328. Крім того, хоча стаття 8 Конвенції не може тлумачитись як положення, що гарантує, як таке, право на конкретний тип дозволу на проживання, і хоча вибір щодо найбільш належних засобів забезпечення поваги до прав, закріплених у Конвенції, залишається лише за національними органами влади (уряд послався на справу «*Sisojeva та інші*», згадану вище, § 91), Республіка Словенія вирішила надати «видаленим» дозволи на постійне проживання із зворотною силою в якості найбільш сприятливого правового статусу для іноземців. Це перевищило мінімальні вимоги Конвенції.

329. Уряд оскаржував, зокрема, висновки, що містяться в рішенні Палати з питання безгромадянства. Він підкреслив, що «видалення» призвело лише до припинення зареєстрованого постійного місця проживання і не мало жодного впливу на громадянство особи. Таким чином, висновки Палати з цього питання були неточними як з точки зору права, так і з точки зору фактів.

330. Він звернув увагу на поняття «подвійного громадянства»: як правило, всі громадяни СФРЮ мали громадянство однієї з республік. Оскільки система СФРЮ не допускала безгромадянства, розпад СФРЮ не повинен був призвести до нього.

3. Треті сторони

331. Правова ініціатива відкритого суспільства зазначила, що процес, в якому особа опиняється в небезпеці свавільної відмови в громадянстві та ризикує стати особою без громадянства, має такий значний вплив на постраждалих, що це порушує статтю 8 Конвенції. За даними ВКБ ООН, на кінець 2009 року в Словенії проживало 4 090 громадян колишньої СФРЮ, яких було «видалено» в 1992 році і які на даний момент були особами без громадянства. За даними дослідження Європейського Союзу, після 2002 року лише п’ять осіб без громадянства були натуралізовані в Словенії.

332. У міжнародному звичаєвому праві існує позитивне зобов’язання щодо уникнення безгромадянства та поліпшення становища тих, хто залишився без громадянства, особливо у випадках правонаступництва держав. Особи без громадянства є ізольованими та особливо уразливими категоріями. Правова ініціатива відкритого суспільства послалася на положення Європейської конвенції про громадянство, яка ставить чіткий наголос на важливості постійного місця проживання в законодавстві про набуття громадянства, понятті «справжнього та дієвого зв’язку» та зобов’язанні держави щодо сприяння в отриманні громадянства особами без громадянства, які постійно проживають на її території, особливо дітьми.

333. Крім того, 1 серпня 2010 року набула чинності Конвенція Ради Європи про недопущення безгромадянства у зв’язку з правонаступництвом держав. У пояснювальній записці говориться, що недопущення безгромадянства є частиною міжнародного звичаєвого права, зобов’язального для Словенії, хоча остання і не ратифікувала цієї конвенції.

334. У контексті держав-правонаступниць СФРЮ мали місце серйозні проблеми безгромадянства. У групі «видалених» в Словенії значна кількість осіб залишилися особами без громадянства. Той факт, що держави-правонаступниці СФРЮ вирішили надавати громадянство, опираючись на список прізвищ, що містилися в їхніх реєстрах громадянства республіки, мав багато наслідків: деякі колишні громадяни СФРЮ не мали громадянства республіки або з різних причин не могли довести, що вони його мали (знищення документів та/або реєстрів в умовах збройного конфлікту, неможливість отримання підтвердження громадянства своєї республіки за місцем народження, тощо). ВКБ ООН має в розпорядженні суттєву інформацію, а також програми правової допомоги, застосовні протягом багатьох років у п’ятьох державах-правонаступницях. Ця ситуація мала непропорційний негативних вплив на вразливі групи, особливо на групи меншин з інших колишніх республік та ромів.

335. Зусилля уряду з легалізації статусу «видалених» шляхом видачі дозволів на проживання за власною ініціативою та за рахунок реалізації зміненого Закону «Про правовий статус» можна було привітати. Водночас ВКБ ООН залишався занепокоєним відносно того, що реформи не дозволять усім, хто постраждав від «видалення»,

отримати дозвіл на постійне проживання та громадянство через обтяжливі вимоги, які від них вимагаються. Інші треті сторони в цілому погодилися з доводами Правової ініціативи відкритого суспільства.

B. Рішення Палати

336. Палата зазначила, що в рамках законодавства СФРЮ, застосовного у відповідний час, до 1991 року заявники мали законне постійне місце проживання на території Словенії протягом кількох років, а більшість з них - протягом десятиліть, і мали більш значимий статус постійних жителів, ніж довгострокові мігранти. Всі вони прожили значну частину свого життя в Словенії і розвинули в ній мережу особистих, соціальних, культурних, мовних та економічних відносин, які складають особисте життя кожної людини; більшість з них також обзавелися сім'ями в Словенії або підтримувати зв'язки зі своїми сім'ями, які в ній живуть.

337. Тому Палата дійшла висновку, що заявники мали приватне та/або сімейне життя в Словенії у відповідний час за змістом статті 8 § 1 Конвенції. Крім того, наслідки «видалення» і тривала відмова з боку словенських органів влади всебічно врегулювати ситуацію заявників являли собою втручання у здійснення їхніх прав за статтею 8 Конвенції, зокрема, у випадках безгромадянства (див. пункти 348 -361 рішення Палати).

338. Що стосується того, чи було втручання здійснене «згідно із законом», як це передбачено в пункті другому статті 8, Палата постановила, що Конституційний суд визнав «видалення» незаконним, і вона не бачила жодних причин, щоб не погодитися з таким висновком цього суду. Тому Палата встановила порушення статті 8, також у світлі відповідних міжнародно-правових стандартів, спрямованих на недопущення безгромадянства, особливо в ситуаціях правонаступництва держав (див. пункти 362-376 рішення Палати).

C. Оцінка Великої палати

1. Щодо застосування статті 8 до скарг заявників

339. Насамперед Велика палата зазначає, що уряд в ній не заперечував того, що «видалення» та його наслідки мали негативний вплив на заявників і складали втручання в їхнє «приватне» та/або «сімейне життя» за змістом статті 8 § 1 Конвенції (див. справу «*Slivenko проти Латвії*» [ВП], 48321/99, § 96, ECHR 2003-X). Беручи до уваги аргументи обох сторін, Велика палата не вбачає жодних підстав для того, щоб відходити від висновків Палати, що хоча «видалення» було здійснено до 28 червня 1994 року, коли Конвенція набула чинності для Словенії, заявники мали приватне та/або сімейне життя в Словенії за змістом статті 8 § 1 Конвенції у відповідний час, і що «видалення» втрутилося в їхні права за статтею 8 і продовжує це робити (див. вище, пункт 337).

340. Залишається розглянути, чи було це втручання сумісним з пунктом другим статті 8 Конвенції, тобто, чи було воно здійснене «згідно із законом», чи переслідувало одну чи декілька законних цілей, перерахованих у цьому пункті, і чи було воно «необхідним у демократичному суспільстві».

2. Виправдання втручання

(a) Чи було втручання здійснене «згідно із законом»?

341. Згідно з усталеною практикою Суду вираз «згідно із законом» вимагає, щоб оскаржуваний захід мав певну основу в національному законодавстві; він також посилається на якість відповідного законодавства, вимагаючи, щоб воно було доступним для відповідної особи та передбачуваним за наслідками його застосування (див. справи «*Amann проти Швейцарії*» [ВП], № 27798/95, § 50, ECHR 2000-II, та «*Slivenko*», згадана вище, § 100).

342. Суд зазначає, що «видалення» прізвищ заявників із Реєстру разом з прізвищами більш ніж 25 тис. колишніх громадян СФРЮ стало результатом спільної дії двох статей законодавства про незалежність, ухваленого 25 червня 1991 року: статті 40 Закону «Про громадянство» та статті 81 Закону «Про іноземців» (див. вище, пункти 25 та 27). Ті громадяни колишньої СФРЮ, які мали громадянство однієї з інших республік та постійне місце проживання в Словенії, та які не подали заяви про отримання словенського громадянства до 25 грудня 1991 року, або ті, чиї заяви було відхилено, підпадали під пункт другий статті 81 Закону «Про іноземців». 26 лютого 1992, коли останнє положення стало прямо застосовним, заявники стали іноземцями.

343. Суд вважає, що стаття 40 Закону «Про громадянство» та стаття 81 Закону «Про іноземців» були правовими нормами, доступними для будь-якої відповідної особи. Тому заявники могли передбачити, що не подавши заяви про отримання словенського громадянства, вони будуть вважатись іноземцями. Однак, на думку Суду, вони не могли розумно очікувати, що у відсутність будь-якого положення в цьому відношенні їхній статус іноземців призведе до незаконності їхнього перебування на території Словенії та до такого крайнього заходу, як «видалення». У цьому зв'язку слід нагадати, що «видалення» здійснювалось автоматично та без попереднього повідомлення. Також заявникам не було надано можливості оскаржити його в компетентних державних органах або надати пояснення з приводу причин неподання ними заяв про отримання словенського громадянства. За відсутності будь-якого сповіщення або особистого інформування вони могли подумати, що їхній статус як жителів залишався незмінним, і що вони можуть продовжувати проживати та працювати в Словенії, як вони це робили протягом кількох років. Дійсно, вони дізналися про «видалення» випадково (див. вище, пункти 89, 111, 126, 137, 162 та 177). Тому можуть виникнути серйозні сумніви щодо передбачуваності оскаржуваного заходу.

344. Крім того, Суд не може не надати значної ваги тому факту, що у своєму провідному рішенні від 4 лютого 1999 року Конституційний суд постановив, що перенесення прізвищ «видалених» з Реєстру постійних жителів до Реєстру іноземців без дозволу на проживання не мало правової основи в національному законодавстві; ані Закон «Про іноземців», ані Закон «Про докази проживання жителів та реєстрацію населення» юридично не передбачали такого зняття з реєстрації та перенесення (див. вище, пункти 41 та 214). Крім того, Конституційний суд встановив, що жодне правове положення не регулювало переходу правового статусу «видалених» у статус іноземців, що проживають в Словенії; статті 13 та 16 Закону «Про іноземців» (див. вище, пункт 207) було розроблено для іноземців, які приїжджають до Словенії, а тому вони не були застосовні до заявників (див. вище, пункти 41-42, 44-45 та 214). Таким чином, в чинному на той час законодавстві існував правовий вакуум, оскільки для тих громадян колишньої СФРЮ, які мали громадянство однієї з інших республік і які підпадали під сферу застосування пункту другого статті 81 Закону «Про іноземців», не

було передбачено жодної процедури звернення за отриманням дозволів на постійне проживання. Згідно зі статтею 13 Закону «Про іноземців» вони могли лише звертатися за отриманням дозволу на тимчасове проживання, як начебто вони були іноземцями, які приїхали до Словенії з дійсною візою і які побажали залишитися на території Словенії на більш тривалий період.

345. Крім того, з адміністративних циркулярів, надісланих Міністерством внутрішніх справ адміністративним одиницям, зокрема, циркулярів від 27 лютого та 15 червня 1992 року щодо виконання положень Закону «Про іноземців», тлумачення статті 81 та ведення реєстрів (див. вище, пункти 28, 30 та 35), вбачається, що словенські органи влади знали на той момент про негативні наслідки «видалення», яке було проведено потайки. За визначенням, ці адміністративні циркуляри не були доступними для заявників.

346. Таким чином, Суд доходить висновку, що до 8 липня 1999 року, коли було ухвалено Закон «Про правовий статус», оскаржуване словенське законодавство та адміністративна практика, результатом яких стало «видалення», не мали необхідних стандартів передбачуваності та доступності, розроблених в практиці Суду.

347. Дійсно, після рішення Конституційного суду від 4 лютого 1999 року, 8 липня 1999 року було ухвалено Закон «Про правовий статус» з метою легалізації статусу «видалених» (див. вище, пункти 49-50). Однак 3 квітня 2003 року Конституційний суд постановив, що певні положення Закону «Про правовий статус» є неконституційними, зокрема, тому що вони не передбачали надання «видаленим» дозволів на постійне проживання зі зворотною силою і не врегулювали статус тих, кого було депортовано (див. вище, пункти 58-60 та 215). Нарешті, з моменту прийняття останнього рішення Конституційного суду пройшло більше семи років, перш ніж 24 липня 2010 року були прийняті зміни до Закону «Про правовий статус» (див. вище, пункт 76).

348. Звідси випливає, що принаймні до 2010 року національна правова система чітко не регулювала наслідки «видалення» та статус проживання видалених. Таким чином, заявники не лише не могли передбачити оскаржуваний захід, але й не могли також передбачити його наслідків для свого приватного та/або сімейного життя.

349. Цього достатньо, щоб Суд дійшов висновку, що втручання в права заявників за статтею 8 не було здійснене «згідно із законом», і що це положення було порушено.

350. Разом з тим, з урахуванням особливих обставин цієї справи і беручи до уваги дуже поширені наслідки «видалення», Суд вважає за необхідне розглянути, незалежно від питання про відсутність правової основи для цього заходу, також і питання про те, чи переслідував він законну мету та чи був він пропорційний їй.

(b) Чи переслідувало втручання законну мету?

351. Уряд стверджував, що в той момент, коли створювалася нова держава, законодавство про незалежність переслідувало законну мету захисту національної безпеки. Крім того, право держави контролювати в'їзд та перебування іноземців на своїй території передбачає, що вона може вживати таких стримуючих заходів, як депортація, щодо осіб, які порушують імміграційне законодавство (див. вище, пункт 325).

352. Суд вважає, що мета законодавства про незалежність та заходи, вжиті щодо заявників, не можуть розглядатись у відриві від більш широкого контексту розпаду СФРЮ, отримання Словенією незалежності в 1991 році та створення ефективної політичної демократії, яка включала формування «корпусу словенських громадян» з метою проведення парламентських виборів. Оскаржуване втручання («видалення») слід розглядати в рамках цих загальних обставин.

353. Таким чином, Суд вважає, що ухваливши законодавство про незалежність, яке надавало всім громадянам колишніх республік СФРЮ, які проживали в Словенії, право на отримання словенського громадянства лише протягом короткого періоду часу, словенські органи влади прагнули створити «корпус словенських громадян» і, таким чином, захистити інтереси національної безпеки країни (див., з відповідними змінами, згадану вище справу «*Slivenko*», §§ 110-111), що є законною метою за змістом статті 8 § 2 Конвенції.

(c) Чи було втручання «необхідним у демократичному суспільстві»?

354. Водночас це законодавство про незалежність мало негативні наслідки для тих громадян колишньої СФРЮ, які не звернулися за отриманням словенського громадянства протягом встановленого шестимісячного строку і які, таким чином, стали іноземцями, що незаконно проживали на території Словенії, оскільки їхні прізвища було «видалено» з Реєстру постійних жителів. Суд оцінить сумісність цього заходу з правом заявників на повагу до їхнього приватного та/або сімейного життя. Він знову повторює, що захід, який втручається в права, гарантовані статтею 8 § 1 Конвенції, може розглядатись як «необхідний у демократичному суспільстві», якщо його було вжито у відповідь на нагальні соціальні потреби, і якщо використані засоби пропорційні переслідуваним цілям. Завдання Суду полягає в тому, щоб встановити, чи забезпечили оскаржувані заходи справедливий баланс між відповідними інтересами, а саме - правами фізичної особи, що захищаються Конвенцією, з одного боку, та інтересами суспільства, з іншого (див. згадану вище справу «*Slivenko*», § 113).

355. Згідно з практикою Суду Конвенція не гарантує іноземцю права на в'їзд або проживання в конкретній країні, і держави-учасниці мають право в рамках загальновизнаних норм міжнародного права та з урахуванням своїх договірних зобов'язань, включаючи Конвенцію, контролювати в'їзд, проживання та видворення іноземців (див., серед багатьох інших, справи «*Chahal проти Сполученого Королівства*», рішення від 15 листопада 1996, § 73, Reports 1996-V; «*El Boujaïdi проти Франції*», рішення від 26 вересня 1997 § 39, Reports 1997-VI; «*Baghli проти Франції*», № 34374/97, § 45, ECHR 1999-VIII; «*Boultif проти Швейцарії*», № 54273/00, § 39, ECHR 2001-IX; «*Üner проти Нідерландів*» [ВП], № 46410/99, § 54, ECHR 2006-XII; та «*Slivenko*», згадана вище, § 115). Разом з тим, заходи, що обмежують право на проживання в країні, можуть в деяких випадках призвести до порушення статті 8 Конвенції, якщо вони створюють непропорційні наслідки для приватного та/або сімейного життя відповідних осіб (див. справи «*Boultif*», згадана вище, § 55; «*Slivenko*», згадана вище, § 128; «*Radovanovic проти Австрії*», № 42703/98, §§ 36-37, рішення від 22 квітня 2004 року; «*Maslov проти Австрії*» [ВП], № 1638/03, § 100, ECHR 2008).

356. У цій справі заявники, які до проголошення Словенією незалежності законно в ній проживали протягом декількох років, користувались як громадяни колишньої СФРЮ широким спектром соціальних та політичних прав. Через «видалення» вони пережили багато негативних наслідків, зокрема, знищення документів, що посвідчують особу, втрату можливостей у працевлаштуванні, втрату медичного страхування, неможливість поновлення документів, що посвідчують особу, або водійських прав, а також труднощі в регулюванні пенсійних прав. Дійсно, правовий вакуум у законодавстві про незалежність (див. вище, пункт 344) позбавив заявників їхнього правового статусу, який раніше надавав їм доступ до широкого спектру прав.

357. Як стверджувалося, «видалення» було наслідком того, що вони не звернулися за отриманням словенського громадянства. Проте Суд зазначає, що іноземець, який

законно проживає в країні, може побажати продовжувати жити в цій країні, не обов'язково набуваючи її громадянства. Як показують труднощі, з якими стикалися заявники протягом багатьох років в отриманні дійсного дозволу на проживання, словенський законодавець не ухвалив законодавства, яке б дозволяло громадянам колишньої СФРЮ, які мають громадянство однієї з інших республік, врегулювати свій статус перебування, якщо вони вирішили не ставати громадянами Словенії або не звернулися за отриманням громадянства. Такі положення не підірвали б законних цілей контролю за проживанням іноземців та/або створення корпусу словенських громадян.

358. У цьому зв'язку Суд знову повторює, що хоча основною метою статті 8 є захист фізичної особи від свавілля з боку державних органів, вона не просто зобов'язує державу утримуватися від такого втручання: на додаток до цього негативного зобов'язання, можуть також існувати й позитивні зобов'язання, властиві ефективній «повазі» до приватного та/або сімейного життя, зокрема, у випадку таких довгострокових мігрантів, як заявники (див., з відповідними змінами, справи «*Gül проти Швейцарії*», рішення від 19 лютого 1996 року, § 38, Reports 1996-I; «*Ahmut проти Нідерландів*», рішення від 28 листопада 1996 року, § 67, Reports 1996-VI; та «*Mehemi проти Франції*» (№ 2), № 53470/99, § 45, ECHR 2003-IV).

359. Суд вважає, що за особливих обставин цієї справи правове регулювання проживання громадян колишньої СФРЮ було необхідним кроком, який держава повинна була здійснити для того, щоб гарантувати, що неотримання словенського громадянства не вплине непропорційно на права «видалених» за статтею 8. Відсутність такого регулювання і тривала неможливість отримання дійсних дозволів на проживання порушили справедливий баланс, який необхідно було забезпечити між законною метою захисту національної безпеки та ефективною повагою до прав заявників на приватне та/або сімейне життя.

(d) Висновок

360. Суд вважає, що незважаючи на зусилля, зроблені після рішень Конституційного суду 1999 та 2003 років, а також нещодавно, з ухваленням зміненого Закону «Про правовий статус», словенські органи влади не змогли всебічно та з необхідною оперативністю виправити загальний характер «видалення» та його серйозні наслідки для заявників.

361. З огляду на зазначене вище, оскаржувані заходи ані були здійснені «згідно із законом», ані були «необхідними в демократичному суспільстві» для досягнення законної мети захисту національної безпеки.

362. Відповідно, мало місце порушення статті 8 Конвенції.

...

IV. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 14, ВЗЯТОЇ В ПОЄДНАННІ ЗІ СТАТТЕЮ 8 КОНВЕНЦІЇ

373. Заявники стверджували, що в здійсненні своїх прав за статтею 8 Конвенції вони зазнали дискримінації за ознакою національного походження в порівнянні з іншими іноземними громадянами (так званими «справжніми» іноземцями), які продовжували проживати в Словенії на підставі дозволів на тимчасове або постійне проживання.

374. Вони посилалися на статтю 14 Конвенції, яка передбачає наступне:

«Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою - статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою».

A. Аргументи сторін

1. Заявники

375. Заявники стверджували, що з ними поводилися менш сприятливо, ніж зі «справжніми» іноземцями, які жили в Словенії ще до незалежності і чиї дозволи на постійне проживання залишалися дійсними згідно зі статтею 82 Закону «Про іноземців».

376. На думку заявників, проблема дискримінаційного поводження з «видаленими» була однією з головних особливостей даної справи, і Велика палата повинна розглянути суть їхньої скарги за статтею 14 (вони послалися на справи «*Chassagnou та інші проти Франції*» [ВП], № 25088/94, 28331/95 та 28443/95, § 89, ECHR 1999-III, та «*Nachova та інші проти Болгарії*» [ВП], № 43577/98 та 43579/98, §§ 160-168, ECHR 2005-VII). Вони підкреслили, що Конституційний суд сам підтвердив наявність дискримінації. Якщо Закон «Про іноземців» передбачав безперервне право на проживання «справжніх» іноземців, таке ж саме право тим більше мало б бути у «видалених».

377. Насамкінець заявники оскаржували твердження уряду-відповідача (див. нижче, пункт 379) про те, що щодо них було проведено позитивну дискримінацію, оскільки їх не було піддано депортації; насправді п’ятьох заявників було депортовано.

2. Уряд

378. Уряд стверджував, що в процесі проголошення незалежності Республіка Словенія дозволила громадянам інших колишніх республік СФРЮ, які постійно проживали в Словенії, отримати словенське громадянство за винятково сприятливих умов. Крім того, Конституційний закон 1991 року гарантував їм рівне зі словенськими громадянами поводження до моменту отримання ними словенського громадянства або закінчення строків, встановлених у Законі «Про іноземців» (див. вище, пункт 202). Однак, беручи до уваги необхідність формування корпусу словенських громадян - особливо з огляду на проведення в 1992 році парламентських виборів - ця рівність в поводженні не могла тривати без кінця. Тому постійні жителі без громадянства Словенії повинні були скористатися можливістю отримання громадянства незалежної Словенії - воно не надавалось автоматично.

379. Тому позиція заявників була прив’язана до того факту, що вони як іноземці не отримали дозволів на постійне проживання. З ними поводились як з усіма іншими іноземцями без дозволу на проживання. Що стосується законодавства СФРЮ та положень Закону «Про іноземців», заявники та «справжні» іноземці ніколи не перебували у схожій ситуації. Крім того, заявники отримали користь від позитивної дискримінації, оскільки їх в цілому не було депортовано зі Словенії.

3. Треті сторони

380. Окрім уряду Сербії, доводи інших третіх сторін у Палаті були зосереджені, головним чином, на питанні про дискримінацію, яке було визнано таким, що має фундаментальне значення в практиці Суду.

381. Треті сторони стверджували, що «видалені» піддавалися як прямій, так і непрямій дискримінації за ознакою національного походження та/або етнічної приналежності (посилаючись на згадану вище справу «*D.H. та інші проти Чеської Республіки*», § 175). Закон «Про іноземців» містив більш суворі положення про «видалених», ніж для інших іноземців. Оскільки словенське населення було етнічно однорідним у порівнянні з іншими республіками колишньої СФРЮ, «видалення» мало непропорційні негативні наслідки для неетнічних словенців, меншин колишньої СФРЮ та ромів, тим самим також дискримінуючи жителів за етнічною ознакою. Об'єктивного пояснення того, що призвело до десятиліть правової невизначеності, в якій проживали «видалені», не було. Нарешті, інші органи Ради Європи витлумачили право на захист від дискримінації як таке, що вимагає позитивних дій з боку держав-членів.

B. Рішення Палати

382. Палата дійшла висновку, що з огляду на її висновки про порушення статті 8 Конвенції, необхідності в розгляді скарги заявників за статтею 14 не було (див. пункт 400 рішення Палати).

C. Оцінка Великої палати

383. Беручи до уваги важливість для цієї справи питання дискримінації, Велика палата, на відміну від Палати, вважає, що скаргу заявників за статтею 14 слід розглянути.

1. Застосування статті 14 Конвенції

384. Як Суд неодноразово зазначав, стаття 14 доповнює інші матеріально-правові положення Конвенції та її Протоколів. Вона не існує сама по собі, оскільки діє лише по відношенню до «користування правами і свободами», передбаченими цими положеннями. Хоча застосування статті 14 не передбачає порушення цих положень - і в цьому сенсі вона є автономною - можливості для її застосування не існує, якщо обставини справи не знаходяться в межах сфери застосування одного або кількох з останніх положень (див., серед багатьох інших, справи «*Van Raalte проти Нідерландів*», рішення від 21 лютого 1997 року, § 33, Reports 1997-I; «*Petrovic проти Австрії*», рішення від 27 березня 1998 року, § 22, Reports 1998-II; та «*Zarb Adami проти Мальти*», № 7209/02, § 42, ECHR 2006-VIII).

385. У цій справі Суд встановив, що оскаржувані заходи становили незаконне втручання в «приватне» та/або «сімейне життя» за змістом статті 8 § 1 Конвенції (див. вище, пункт 339). Таким чином, оскільки стаття 8 застосовується до фактів справи, стаття 14 також застосовується.

2. Дотримання статті 14, взятої в поєднанні зі статтею 8

(a) Загальні засади

386. Згідно з усталеною практикою Суду дискримінація означає відмінність у поводженні, без об'єктивного та розумного виправдання, з особами в подібних ситуаціях (див. справу «*Willis проти Сполученого Королівства*», № 36042/97, § 48, ECHR 2002-IV). Відмінність у поводженні не має об'єктивного та розумного

виправдання, якщо вона не переслідує «законної мети» або якщо немає «розумного ступеню пропорційності» між використаними засобами та переслідуваною метою. Якщо відмінність у поводженні ґрунтується на ознаках раси, кольору шкіри або етнічного походження, поняття «об'єктивного та розумного виправдання» необхідно тлумачити якомога суворо (див., серед багатьох інших, справу «*Oršuš та інші проти Хорватії*» [ВП], № 15766/03, § 156, ECHR 2010).

387. Держави-учасниці користуються певною свободою розсуду в оцінці того, чи виправдовують відмінності в ситуаціях, які в іншому залишаються подібними, різне поводження, і якщо так, то наскільки (див. справу «*Gaygusuz проти Австрії*», рішення від 16 вересня 1996 року, § 42, Reports 1996-IV). Широта свободи розсуду може змінюватися в залежності від обставин, суті справи та її передісторії (див. справи «*Rasmussen проти Данії*», рішення від 28 листопада 1984 року, § 40, Series A no. 87, та «*Inze проти Австрії*», рішення від 28 жовтня 1987 § 41, Series A no. 126), однак остаточне рішення в питанні дотримання вимог Конвенції залишається за Судом. Водночас, оскільки Конвенція є, перш за все, системою захисту прав людини, Суд повинен враховувати мінливі умови в державах-учасницях і відреагувати, наприклад, на будь-який консенсус, що виникає по відношенню до стандартів, які мають бути досягнуті (див. справи «*Ünal Tekeli проти Туреччини*», № 29865/96, § 54, ECHR 2004-X, та, з відповідними змінами, «*Stafford проти Сполученого Королівства*» [ВП], № 46295/99, § 68, ECHR 2002-IV).

388. З іншої сторони, стаття 14 не забороняє державам-учасницям поводитись із групами по-різному для того, щоб виправити «фактичні нерівності» між ними. Більше того, за певних обставин невжиття заходів для того, щоб спробувати виправити нерівність шляхом різного поводження, може за відсутності об'єктивного та розумного виправдання призвести до порушення цієї статті (див. справи «*Thlimmenos проти Греції*» [ВП], № 34369/97, § 44, ECHR 2000-IV, та «*Sejdić та Finci проти Боснії і Герцеговини*» [ВП], № 27996/06 та 34836/06, § 44, ECHR 2009). Суд також визнав, що загальна політика або захід, які мають непропорційний негативний вплив на певну групу, можуть вважатися дискримінаційними, незважаючи на те, що вони спеціально не направлені на цю групу, і що дискримінація, яка потенційно суперечить Конвенції, може стати результатом фактичної ситуації (див. згадану вище справу «*D.H. та інші проти Чеської Республіки*», § 175, і процитовані в ній справи).

389. Наостанок, стосовно тягаря доведення у зв'язку зі статтею 14 Конвенції Суд зазначив, що як тільки заявник продемонстрував відмінність у поводженні, уряд повинен довести, що вона була виправдана (там само, § 177).

(b) Чи мала місце відмінність у поводженні між особами в схожих ситуаціях

390. Повертаючись до цієї справи, Суд зазначає, що статус громадян інших держав, крім республік колишньої СФРЮ, які жили в Словенії до її незалежності (так звані «справжні» іноземці), регулювався статтею 82 Закону «Про іноземців», яка передбачала, що їхні дозволи на постійне проживання залишалися дійсними (див. вище, пункт 207). Водночас Закон «Про іноземців» не регулював положення громадян інших республік СФРЮ, які проживали в Словенії. Як підкреслювалося вище (див. пункт 344), цей правовий вакуум призвів до «видалення» останніх і до незаконності їхнього перебування на території Словенії.

391. Можна було б стверджувати, що до незалежності Словенії існувала відмінність між цими двома групами, оскільки одна складалася з іноземців, тоді як інша складалася з громадян колишньої федеральної держави, складовою частиною якої була Словенія. Однак, на думку Суду, після проголошення незалежності і

виникнення нової держави їхні становища стали принаймні співставними. Обидві групи складалися з іноземців, які мали громадянство іншої, ніж Словенія, держави, або осіб без громадянства. Унаслідок «видалення» члени тільки однієї групи могли зберегти свої дозволи на проживання.

392. Таким чином, мала місце відмінність у поводженні між двома групами - «справжніми» іноземцями та громадянами республік колишньої СФРЮ (крім Словенії) - які знаходились у схожій ситуації стосовно питань проживання.

(c) Чи є об'єктивне та розумне виправдання

393. Суд не вбачає, яким чином зазначена урядом необхідність у формуванні корпусу словенських громадян з метою проведення парламентських виборів у 1992 році (див. вище, пункт 378) могла б викликати необхідність у різному поводженні в наданні іноземцям можливості проживання в Словенії, оскільки дозвіл на проживання не надавав його власникові права голосу. Це правда, що лише «видалені», а не «справжні» іноземці отримали можливість набуття словенського громадянства на пільгових умовах. Однак Суд уже підкреслив, що неподання заяви на громадянство не може, як таке, вважатися розумною підставою для позбавлення групи іноземців їхніх дозволів на проживання (див. вище, пункт 357).

394. За таких обставин Суд вважає, що оскаржувана відмінність у поводженні ґрунтувалася на національній приналежності відповідних осіб - оскільки з колишніми громадянами СФРЮ поводилися по-іншому в порівнянні з іншими іноземцями, - і що таке поводження не переслідувало законної мети, а тому йому не було об'єктивного та розумного виправдання (див., з відповідними змінами, згадану вище справу «*Sejdić ma Finci*», §§ 45-50). Крім того, ситуація громадян колишньої СФРЮ, в тому числі заявників, значно змінилася після проголошення незалежності, якщо її порівняти з ситуацією «справжніх» іноземців. До 1991 року громадяни колишньої СФРЮ в питаннях, пов'язаних з проживанням, знаходились у привілейованому положенні порівняно зі «справжніми» іноземцями. У відповідний момент часу громадянство федеративної держави можна було б розглядати в якості об'єктивної підстави для такого преференційного поводження. Однак в результаті ухвалення законодавства про незалежність громадяни колишньої СФРЮ раптом опинилися в ситуації незаконності, визнаної такою, що порушує статтю статті 8 (див. вище, пункти 361-362) та в несприятливому положенні порівняно зі «справжніми» іноземцями, оскільки лише в останніх залишалися дійсними дозволи на постійне проживання, навіть за відсутності подачі заяви на отримання словенського громадянства (див. вище, пункт 390). Тому, на думку Суду, таке законодавство наклало непропорційний та надмірний тягар на громадян колишньої СФРЮ.

395. Даний висновок підтверджується також рішенням від 4 лютого 1999, в якому Конституційний суд постановив, що «видалені» знаходилися в менш сприятливому правовому становищі порівняно зі «справжніми» іноземцями, які проживали в Словенії до проголошення незалежності, і чиї спеціальні дозволи на постійне проживання залишалися дійсними згідно зі статтею 82 Закону «Про іноземців» (див. вище, пункт 42).

396. Беручи до уваги викладене вище, Суд вважає, що мало місце порушення статті 14, взятої в поєднанні зі статтею 8 Конвенції.

V. СТАТТЯ 46 КОНВЕНЦІЇ

397. Відповідні частини статті 46 Конвенції передбачають наступне:

«1. Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами.

2. Остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням.

...».

398. Відповідно до цього положення заявники клопотали, щоб Суд призначив заходи загального характеру, направлені на виправлення ситуації «видалених».

A. Аргументи сторін

1. Заявники

399. Заявники стверджували, що на даному етапі та у відсутність будь-якої усталеної практики прийняття та виконання зміненого Закону «Про правовий статус» не може вважатися заходами загального характеру, здатними усунути системні порушення прав «видалених».

400. Змінений Закон «Про правовий статус» вбачається недостатнім засобом правового захисту, оскільки рішення від 3 квітня 2003 року застосовується самим мінімальним та обмежувальним чином, зберігаючи основні риси та вимоги раніше діючого законодавства. Вимогу про «фактичне проживання в Словенії» було змінено для того, щоб включити деякі винятки. Однак не всі випадки «видалених» підпадають під будь-який із зазначених винятків. Процедура є громіздкою та дорогою, а тягар доведення покладається на «видалених». У разі тривалої відсутності в Словенії вони повинні довести, що вони намагались повернутися протягом перших десяти років, що надзвичайно важко довести. Тому не дивно, що за останніми статистичними даними, станом на червень 2011 року, з 127 поданих заяв (із загальної кількості 13 тис. осіб, які можуть їх подати), лише 30 було задоволено, а 60 було відхилено. Велика кількість відхилених заяв свідчить про те, що законодавство має серйозні недоліки.

401. Що стосується заходів індивідуального характеру, видача дозволів на постійне проживання не є достатньою компенсацією для встановлених порушень. Понесена значна моральна та матеріальна шкода вимагає подальших компенсаційних дій щодо виправлення становища, а саме - прийняття індивідуальних заходів по відшкодуванню шкоди. На цьому також робився наголос у Заключних зауваженнях Комітету з ліквідації расової дискримінації 2010 року. Комісар Ради Європи з прав людини також зазначив про необхідність вжиття інших заходів для усунення порушень, жертвами яких стали «видалені», наприклад, щодо возз'єднання сімей. Він підкреслив, що нове законодавство не передбачає будь-якого конкретного механізму надання справедливої компенсації за багато років неврегульованого статусу. Заключні зауваження Комітету проти тортур також закликали державу-відповідача полегшити повну інтеграцію «видалених», у тому числі осіб, що належать до ромських громад. Крім того, зазначені вище три міжнародні органи підкреслили недоліки зміненого Закону «Про правовий статус».

2. Уряд

402. Уряд стверджував, що прийняття та виконання зміненого Закону «Про правовий статус» становило належний, всебічний та загальний захід забезпечення права на приватне та/або сімейне життя «видалених». При цьому рішення Конституційного суду 2003 року було повністю виконано.

403. На його думку, Палата не надала достатньої ваги тому факту, що змінений Закон «Про правовий статус» якраз мав набути чинності. Тому Республіка Словенія вже вжила відповідних заходів до винесення Палатою рішення. Крім того, були задіяні різні засоби масової інформації для надання інформації «видаленим» (брошури, інтернет, безкоштовна телефонна лінія, тощо). Це також було головною причиною того, чому було подано клопотання про передачу справи на розгляд до Великої палати.

404. Крім того, 25 листопада 2011 року було створено міжурядову комісію з розгляду проблеми «видалених». Виконання закону також регулярно контролюється органами влади. Згідно зі зміненим Законом «Про правовий статус» було видано 64 дозволів на постійне проживання та 111 додаткових дозволів. Усього врегулювали свій статус 12 500 «видалених».

B. Рішення Палати

405. Палата постановила, що порушення, встановлене у зв'язку з невиконанням словенськими органами законодавчої та виконавчої влади рішень Конституційного суду, чітко вказувало на необхідність прийняття у словенській національній правовій системі належних загальних та індивідуальних заходів: ухвалення відповідного законодавства та врегулювання положення окремих заявників шляхом видачі дозволів на постійне проживання зі зворотною силою (див. пункти 401-407 рішення Палати).

C. Оцінка Суду

406. Відповідно до статті 46 Конвенції Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду у справах, в яких вони виступають сторонами, а виконання рішень контролюється Комітетом Міністрів. З цього випливає, зокрема, що рішення, в якому Суд знаходить порушення, накладає на державу-відповідача правове зобов'язання не лише виплатити відповідним особам суми, присуджені в якості справедливої сатисфакції за статтею 41, але й також обрати та вжити загальних та/або, за необхідності, індивідуальних заходів. Оскільки рішення Суду є по суті декларативними, держава-відповідач залишається вільною, під наглядом з боку Комітету Міністрів, у виборі засобів, за допомогою яких вона виконає своє юридичне зобов'язання за статтею 46 Конвенції, за умови, що такі засоби сумісні з висновки, викладеними в рішенні Суду (див. справи «*Scozzari ma Giunta проти Італії*» [ВП], № 39221/98 та 41963/98, § 249, ECHR 2000-VIII; «*Sejdovic*», згадана вище, § 119; та «*Aleksanyan проти Росії*», № 46468/06, § 238, рішення від 22 грудня 2008 року).

407. Разом з тим, у виняткових випадках, з метою надання допомоги державі-відповідачу у виконанні своїх зобов'язань за статтею 46, Суд може зазначити, який саме захід можна вжити для того, щоб покласти край ситуації, існування якої він встановив (див., наприклад, згадану вище справу «*Broniowski»*, § 194).

408. У цій справі Суд встановив порушення прав заявників, гарантованих статтями 8, 13 та 14, які по суті виникли у зв'язку з тривалою неспроможністю органів влади

Словенії, незважаючи на провідні рішення Конституційного суду, врегулювати статус проживання заявників після їх «видалення» та ненаданням їм належної компенсації.

409. «Видалення» стосувалося цілої категорії громадян колишньої СФРЮ, які постійно проживали в Словенії і які мали громадянство однієї з інших республік колишньої СФРЮ на момент проголошення незалежності Словенії. Тому воно негативно позначилось і продовжує позначатися на великій кількості людей.

410. Водночас слід мати на увазі, що після винесення Палатою рішення було проведено різні законодавчі реформи, зокрема, внесено зміни до Закону «Про правовий статус» (див. вище, пункти 76-79 та 211). Цей новий закон дозволяє «видаленим» зробити кроки для легалізації свого проживання в Словенії. Варто також відзначити, що шести заявникам, стосовно яких Суд встановив порушення Конвенції, було видано дозволи на постійне проживання (див. вище, пункти 95, 123, 133, 158, 173 та 194), і що уряд створив міжурядову комісію з контролю за виконанням зміненого Закону «Про правовий статус» та вирішення проблем «видалених» (див. вище, пункт 404).

411. Це правда, що змінений Закон «Про правовий статус» було ухвалено 24 липня 2010 року, і що деякі міжнародні контрольні органи підкреслили певні його недоліки... Тим не менш, Суд вважає, що на цьому етапі було б передчасним, за відсутності будь-якої усталеної національної практики, розглядати питання про те, чи досягли зазначені вище реформи та зроблені урядом різні кроки результату, який би задовільно регулював статус перебування «видалених» (див., з відповідними змінами, згадану вище справу «*Sejdovic*», §§ 119 та 123).

412. Водночас Суд встановив, що заявникам не було присуджено належної фінансової компенсації за ті роки, протягом яких вони знаходилися в становищі вразливості та правової незахищеності, і що за існуючого положення справ можливість отримання компенсації на національному рівні в порядку цивільного судочинства або в державній прокуратурі є, як і раніше, малоймовірною (див. вище, пункт 268). Тому Суд вважає, що обставини справи виявляють існування недоліку в словенській правовій системі, в результаті якого ціла категорія «видалених» все ще не може отримати компенсацію за порушення своїх основних прав.

413. Суд вважає, що ця справа є підходящою для застосування процедури пілотного рішення за змістом правила 61 Регламенту Суду, враховуючи, що одним з основних наслідків цієї процедури є те, що оцінка Судом оскаржуваної ситуації в «пілотній» справі обов'язково виходить за рамки особистих інтересів окремих заявників; така оцінка вимагає, щоб він розглянув справу також з точки зору загальних заходів, яких необхідно вжити в інтересах інших осіб, які потенційно можуть постраждати від такої ситуації (див. справи «*Broniowski проти Польщі*» (дружнє врегулювання) [ВП], № 31443/96, § 36, ECHR 2005-IX, та «*Hutten-Czapska проти Польщі*» (дружнє врегулювання) [ВП], № 35014/97, § 33, ухвала від 28 квітня 2008 року). У зв'язку з цим Суд зазначає, що після прийняття пілотного рішення у справі «*Lukenda проти Словенії*» (№ 23032/02, §§ 89-98, ECHR 2005-X), яка стосувалася надмірної тривалості судового розгляду та незадовільного функціонування національної правової системи в цьому зв'язку, уряд вжив низку заходів, включаючи створення спеціального фінансового механізму. Це дозволило Судові завершити розгляд великої кількості справ, які перебували в нього в провадженні.

414. Хоча зараз на розгляді Суду перебуває лише декілька подібних заяв, поданих «видаленими» особами, в контексті системних, структурних або схожих порушень потенційне надходження майбутніх справ є також важливим чинником з точки зору

запобігання накопичення таких повторюваних справ у реєстрі справ Суду. Що стосується консультацій сторін цього провадження стосовно цього питання, як це передбачено правилом 61 § 2 (a), Суд хотів би зазначити, що це положення набуло чинності 1 квітня 2011 року - вже після того, як справу було передано до Великої палати, - а тому воно не застосовується в цій справі.

415. Таким чином, відповідно до правила 61 § 3 Суд вирішив вказати урядові-відповідачу про необхідність запровадження протягом року спеціальної національної системи компенсації (див., з відповідними змінами, справи «*Hutten-Czapska*», згадана вище, § 239, та «*Xenides-Arestis проти Туреччини*», № 46347/99, § 40, рішення по суті від 22 грудня 2005 року). Згідно з правилом 61 § 6 (a) розгляд усіх подібних справ буде відкладено до вжиття даних компенсаційних заходів.

VI. СТАТТЯ 41 КОНВЕНЦІЇ

416. Стаття 41 Конвенції передбачає:

> «Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

417. Заявники вимагали компенсацію за матеріальну та моральну шкоду, а також відшкодування судових та інших витрат, понесених у Суді. Уряд оскаржував ці вимоги.

A. Аргументи сторін

1. Заявники

418. Заявники стверджували, що позиція уряду про те, що вони повинні спочатку подати позови про компенсацію до національних судів або державної прокуратури, була необґрунтованою (вони посилалися на справу «*Barberà, Messegué ma Jabardo проти Іспанії*» (стаття 50), рішення від 13 червня 1994 року, § 17, Series A no. 285-C). Прийнятність вимог щодо справедливої сатисфакції не залежить від попереднього використання внутрішніх засобів правового захисту. Це є особливо справедливим там, де, подібно до цієї справи, відповідні засоби правового захисту явно нездатні надати потерпілій стороні швидку та просту можливість отримання матеріального відшкодування.

419. У Великій палаті заявники оновили свої вимоги щодо справедливої сатисфакції. Кожен заявник, який не отримував доходу, вимагав суму, яка відповідає соціальній допомозі та дотації на житло, які він міг би отримувати, якби не «видалення».

Заявники надали наступні вимоги щодо компенсації матеріальної шкоди:

- Пан Куріч: 37 929,85 євро;
- Пані Мезга: 58 104,03 євро;
- Пан Рістановіч: 15 698,07 євро;
- Пан Беріша: 104 174,25 євро;
- Пан Садік: 41 374,95 євро;
- Пан Мініч: 40 047,24 євро.

420. Крім того, що стосується компенсації моральної шкоди, позивачі стверджували, що «видалення» мало для них дуже серйозні наслідки і призвело до

драматичних та широкомасштабних змін у їхньому житті: неврегульований статус, втрата роботи, негідні людини умови проживання, а також серйозні проблеми зі здоров'ям у багатьох з них. Загалом, вони пережили різні форми страждань, визнаних у практиці Суду: біль та почуття глибокої нестабільності та невпевненості в завтрашньому дні, які вони відчували протягом дуже тривалого періоду, тривога, пов'язана з ризиком депортації, та глибокі відчуття тривоги та засмучення через ксенофобські настрої та через відсутність ефективних засобів правового захисту. Вони стверджували, що моральну шкоду слід розраховувати з лютого 1999 року - дати першого рішення Конституційного суду - та вимагали присудження таких сум:

- Пан Куріч: 147 822 євро;
- Пані Мезга: 151 986 євро;
- Пан Рістановіч: 151 986 євро;
- Пан Беріша: 146 781 євро;
- Пан Садік: 154 068 євро;
- Пан Мініч: 154 068 євро.

421. Насамкінець, заявники вимагали 49 975,82 євро, плюс ПДВ та додаткові податки (62 369,82 євро), у відшкодування судових та інших витрат, понесених у Суді. Вони підкреслили, що враховуючи виняткові обставини справи та їхні вкрай погані умови життя, їхні представники погодилися відмовитися від своїх гонорарів, якщо Суд відхилить їхні скарги. Таким чином, заявники поки що не здійснювали ніяких виплат, а тому не можуть надати ніяких підтверджуючих документів у цьому зв'язку.

2. Уряд

422. Уряд зазначив, що жоден із заявників не вимагав компенсації в національних судах. Лише пан Беріша та пан Мініч подали до державної прокуратури частковий позов про відшкодування шкоди, який було відхилено.

B. Рішення Палати

423. Палата дійшла висновку, що питання застосування статті 41 Конвенції не було готовим для прийняття рішення, а тому вирішила відкласти його в цілому (див. пункти 422-423 рішення Палати та пункт 7 оперативної частини).

C. Оцінка Великої палати

1. Матеріальна шкода

424. За обставин даної справи Суд вважає, що питання про компенсацію матеріальної шкоди не готове для прийняття рішення. Тому це питання слід відкласти та встановити подальшу процедуру, з належним урахуванням будь-якої угоди, якої можуть досягти уряд та заявники, а також у світлі індивідуальних або загальних заходів, яких уряд може вжити на виконання цього рішення (правило 61 § 7 та правило 75 § 1 Регламенту Суду).

2. Моральна шкода

425. З урахуванням характеру порушень, встановлених у цій справі, а також страждань, які пережили заявники, Суд готовий частково задовольнити їхні вимоги та присудити, на засадах справедливості, по 20 тис. євро в якості компенсації за

моральну шкоду кожному заявнику, який виграв цю справу (пану Курічу, пані Мезгі, пану Рістановічу, пану Беріші, пану Адемі та пану Мінічу).

3. Судові та інші витрати

426. Згідно з практикою Суду заявник має право на відшкодування судових та інших витрат лише тоді, коли буде встановлено, що вони були понесені фактично, що їх не можна було уникнути, та що вони є розумними за розміром (див., наприклад, справу «*Iatridis проти Греції*» (справедлива сатисфакція) [ВП], № 31107/96, § 54, ECHR 2000-XI).

427. Суд зазначає, що справа передбачала ознайомлення з певною кількістю фактичних та документальних доказів та вимагала досить значних досліджень та підготовки. Хоча Суд не сумнівається, що стверджувані витрати були фактично понесені, він вважає, що заявлена сума судових та інших витрат, пов'язаних із провадженням в ньому, є надмірною. Беручи до уваги той факт, що правові питання, підняті в цій заяві, були схожими для всіх заявників, Суд вирішує присудити загальну суму в 30 тис. євро.

4. Відсотки у разі несвоєчасної сплати

428. Суд вважає, що відсотки у разі несвоєчасної сплати мають визначатися на підставі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, плюс три відсоткові пункти.

НА ПІДСТАВІ ВИКЛАДЕНОГО СУД:

...

3. *Постановляє* одностайно, що пан Куріч, пані Мезга, пан Рістановіч, пан Беріша, пан Адемі та пан Мініч можуть вважатися «потерпілими» для цілей статті 34 Конвенції від стверджуваних порушень їхніх прав за Конвенцією;

...

6. *Постановляє* одностайно, що мало місце порушення статті 8 Конвенції;

...

8. *Постановляє* одностайно, що мало місце порушення статті 14 Конвенції, взятої в поєднанні зі статтею 8 Конвенції;

9. *Постановляє* одностайно, що уряд-відповідач повинен протягом року з моменту винесення цього рішення запровадити на національному рівні спеціальну систему компенсації (див. вище, пункт 415);

10. *Постановляє* одностайно, що стосовно матеріальної шкоди, спричиненої встановленими порушеннями в цій справі, питання застосування статті 41 Конвенції не готове для ухвалення рішення, а тому:
(a) *відкладає* розгляд зазначеного питання у цьому зв'язку;

(b) *пропонує* урядові та заявникам надати протягом трьох місяців свої письмові зауваження по суті та, зокрема, поінформувати Суд про будь-яку домовленість, якої вони можуть досягти;
(c) *відкладає* подальшу процедуру та *делегує* Голові Суду повноваження щодо її встановлення за потреби.

11. *Постановляє* одностайно,
(a) що держава-відповідач повинна сплатити протягом трьох місяців наступні суми:
(i) по 20 тис. євро (двадцять тисяч євро) пану Курічу, пані Мезгі, пану Рістановічу, пану Беріші, пану Адемі та пану Мінічу в якості компенсації за моральну шкоду, плюс будь-який податок, який може бути нарахований на ці суми;
(ii) 30 тис. євро (тридцять тисяч євро) усім заявникам разом, плюс будь-який податок, який може бути нарахований заявникам, у відшкодування судових та інших витрат;
(b) що зі спливом зазначених вище трьох місяців і до остаточного розрахунку на названі суми нараховуватиметься простий відсоток у розмірі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, чинної у відповідний період невиплати цих платежів, плюс три відсоткові пункти;

12. *Відхиляє* одностайно решту вимог заявників згідно зі статтею 41 щодо моральної шкоди, а також судових та інших витрат.

Учинено англійською та французькою мовами та оголошено на відкритому слуханні в Палаці прав людини у Страсбурзі 26 червня 2012 року.

Венсан Берже
Юрисконсульт

Ніколас Братца
Голова

Згідно зі статтею 45 § 2 Конвенції та правилом 74 § 2 Регламенту Суду до рішення були надані наступні окремі думки:
(a) Співпадаюча думка судді Зупанчіча;
(b) Частково співпадаюча і частково неспівпадаюча думка судді Вучініча;
(c) Спільна частково неспівпадаюча думка суддів Братци, Тюлькенс, Шпільмана, Ковлера, Калайджиєвої, Вучініча та Раймонді;
(d) Частково неспівпадаюча думка судді Кости;
(e) Спільна частково неспівпадаюча думка суддів Ковлера та Калайджиєвої.

Н.Б.
В.Б.

Окремі думки не перекладись, однак їх викладено англійською та французькою мовами в офіційних мовних версіях рішення, яке можна знайти в базі рішень Суду HUDOC.

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2013.
Офіційними мовами Європейського суду з прав людини є англійська та французька мови. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду; також Суд не несе жодної відповідальності за його якість. Його можна завантажити з бази рішень Європейського суду з прав людини HUDOC (http://hudoc.echr.coe.int) або з будь-яких інших баз даних, в яких Суд його також розмістив. Його можна відтворювати в некомерційних цілях за умови, що будуть зазначені повна назва справи та посилання на авторське право і Цільовий фонд «Права людини». Для використання будь-якої частини цього перекладу в комерційних цілях слід звертатися за наступною адресою: publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013.
The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (http://hudoc.echr.coe.int) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013.
Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (http://hudoc.echr.coe.int), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.